

Diplomní seminář

Obnova areálu zámku ve Zdibech u Prahy

diplomová práce LS 2021
Bc. Eliška Zatloukalová

vedoucí práce:
Ing. arch. Tomáš Efler
doc. Ing. Michael Rykl, Ph.D.

1. Analytická část diplomního semináře.

Obsah

<i>1.0 Úvod.....</i>	<i>3</i>
<i>1.1 Analýza širších vztahů.....</i>	<i>4</i>
<i>1.2 Analýza obce .....</i>	<i>8</i>
<i>1.3 Podklady .....</i>	<i>24</i>

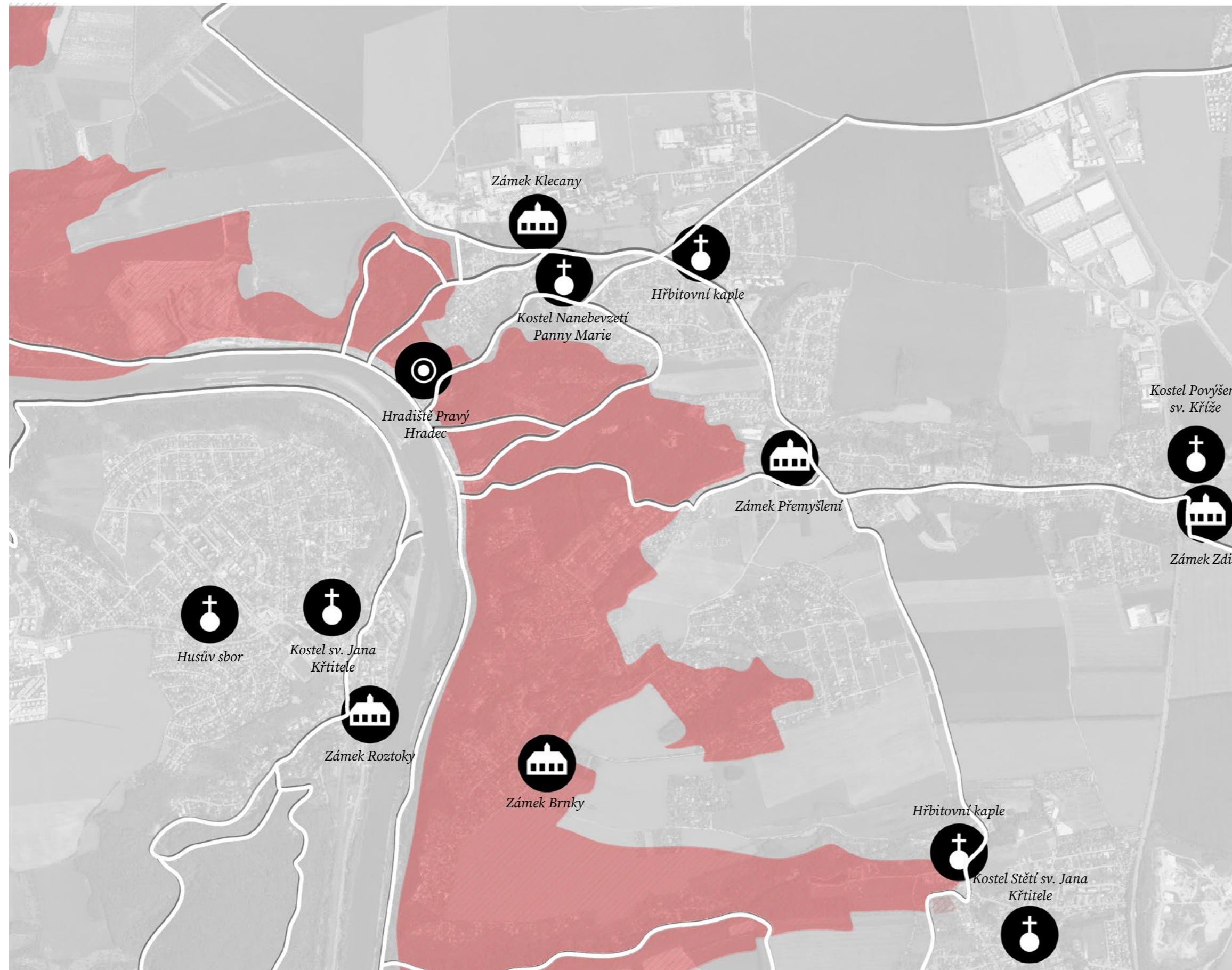

Úvod

Areál zámku a hospodářského dvora, který bude předmětem diplomové práce, leží v obci Zdíby, asi 9 kilometrů severně od Prahy. Blízkost hlavního města, dobré dopravní spojení a malebné prostředí zámeckého parku, v budoucnu snad i samotného dvora, předurčují areál jako jeden z přípražských turistických a rekreačních cílů. Kromě zámku a zámeckého parku zde najdeme pivovar, stodoly, kolnu, barokní sýpku, bývalé stáje a další hospodářské objekty, v současnosti bez stálého využití.

Jelikož je areál zapsán jako státem chráněná památka, nabízí se otázka, jak s kulturním dědictvím naložit, aniž by byla narušena jeho celistvost, památkové hodnoty a vyznění. Zároveň je však důležitá rozvaha nad udržitelností a smysluplností jistě nemalé investice do rehabilitace značně zpustlého areálu.

Shromáždění materiálu k řešení této v zásadě rozporuplné otázky bude jedním ze stěžejních bodů této práce.

- Kostely, církevní stavby
- Zámky
- Zaniklá hradiště
- Přírodní park Dolní Povltaví

Zdíby náleží ke geomorfologickému celku Pražské plošiny, která se mimo území hlavního města rozkládá západním a jihovýchodním směrem. Její reliéf tvoří především plochá tabule s nadmořskou výškou okolo 300 m n.m., kterou protíná hluboký zářez řeky Vltavy a jejích přítoků. Krajina je otevřená, s velmi malým podílem zalesnění, od prehistorických dob intenzivně zemědělsky využívaná.

Samotné Zdíby leží na Přemyšlském potoce, který pramení nedaleko od zámku a západně v krajině vymílá rozšiřující se údolí, ústící do Vltavy u obce Klecany. V údolí najdeme kromě obcí Veltěž a Přemyšlení také přírodní park Dolní Povltaví, ve kterém se dosud zachoval historický krajinný ráz s typickou kulturní zemědělskou krajinou a sklanými stepmi, které jsou jedním z vyhledávaných turistických cílů v okolí.

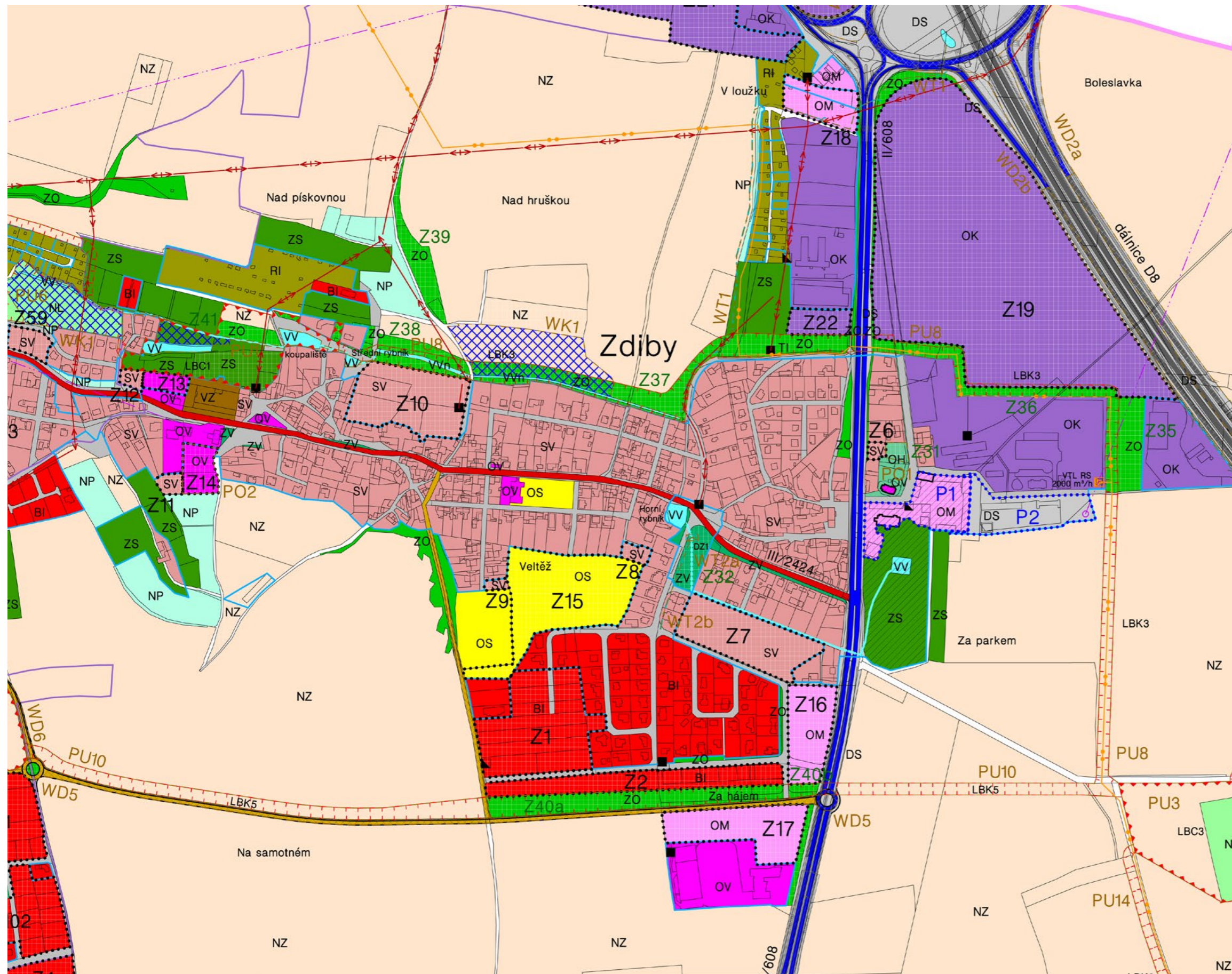
Dalším výletnickým lákadlem je množství zámků a zámeckých areálů různého stáří a v různém stavu, rozseté po obou březích Vltavy. Většina zámků a dalších zajímavých staveb je propojena turistickými stezkami a cyklotrasami.

Areál zámku a poplužního dvora

Vesnice Zdice je protnutá ulicí Pražskou, která fyzicky i pocitově dělí obec na dvě části. Západní část tvoří hlavní zdibské prostranství, náměstí M. J. Husa, na něž navazují další ulice s převážně patrovou zástavbou rodinných domů. Hlavní osu v západním směru tvoří ulice Průběžná, podél níž přecházejí Zdice v část obce Veltěž.

Východní, menší část je tvořena na severu několika rodinnými domy, ale především velkým zámeckým areálem a kostelem s přidruženým hřbitovem. Jelikož byl zámecký areál v minulém století využíván pro potřeby JZD, rozvinula se severovýchodním směrem zástavba plechových hal a domků bez jasné koncepce. Tento trend je podporován i současně platným územním plánem, který vymezuje k zastavení celou severní část, shora ohraničenou až dálnicí.

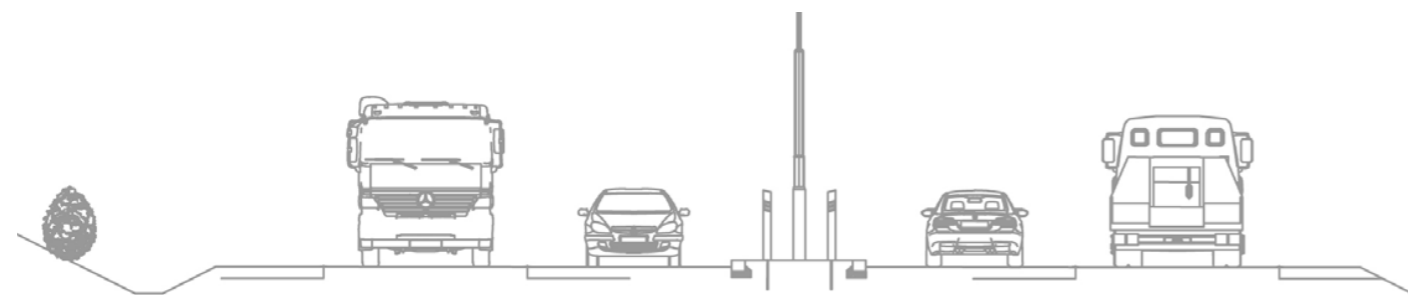
- Občanské vybavení, komerční zařízení
- Komerční zařízení plošně rozsáhlá
- Zeleň soukromá a vyhrazená
- Plochy smíšené obytné venkovské
- Zeleň ochranná a izolační
- Dopravní a silniční infrastruktura

Platný územní plán

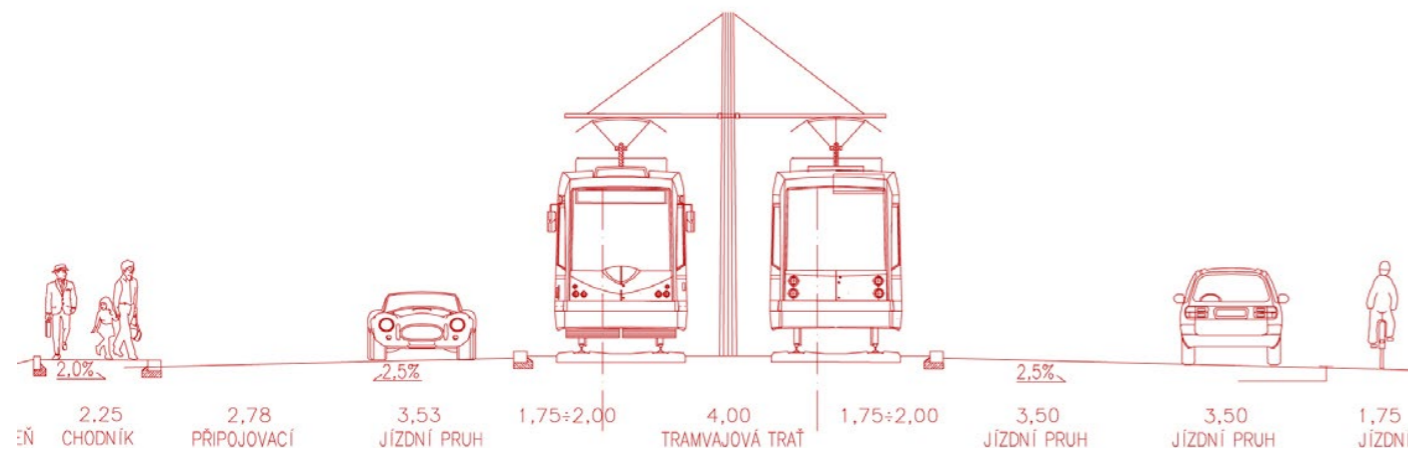
Platný územní plán vymezuje poměrně málo prostoru pro rozvoj obytné zástavby, spíše se soustředí na doplnění ploch v intravilánu. Zároveň ale bohužel určuje celý severní cíp polí nad zámečným areálem k zastavění plošně rozsáhlými komerčními areály. Bezprostřední návaznost hal, které jsou podobné těm, jež vznikají podél ulice Pražská v lokalitě Nová pošta, na historické jádro s kostelem, představuje hrozbu nejen pro památkově chráněný soubor, ale i pro celou obec, jejíž typická silueta při příjezdu z Prahy bude nenávratně poškozena.

V současnosti je projednáván koncept nového územního plánu, který snad bude tento problém revidovat.

Výřez stávajícího platného územního plánu

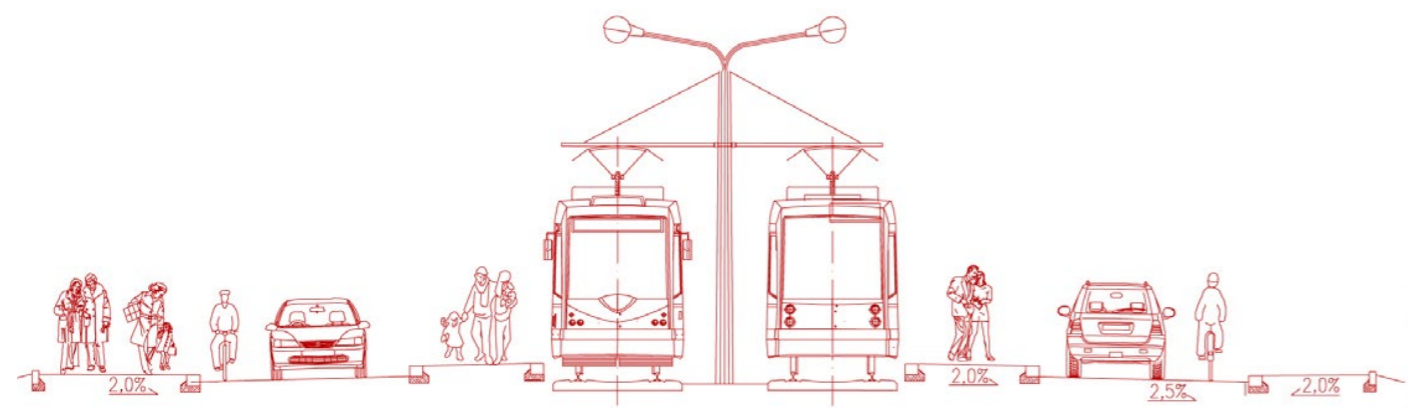
Řez A-A, současný stav

Řez A-A, návrh

Řez B-B, současný stav

Řez B-B, návrh

Navrhovaná tramvajová trať

S ohledem na stále větší nápor automobilové dopravy, které musí čelit obce v okolí Prahy, je v současnosti postupně schvalován projekt prodloužení tramvajové trati z Kobyliš až do Zdib. Kromě samotné tramvajové tratě má vzniknout několik parkovacích domů typu P+R, jeden z nich také jižně od centra obce v místě zvaném Na celnici. Zároveň se v dlouhodobém výhledu počítá s dostavbou severní části pražského okruhu, který by měl záměr na zklidnění dopravy v obcích podpořit. Pro Zdiby to znamená především změnu uličního profilu, který umožní lepší propojení západní a východní části obce a snad podpoří vesnický klidnější charakter historického centra obce oproti nynějšímu čtyřpruhovému průtahu.

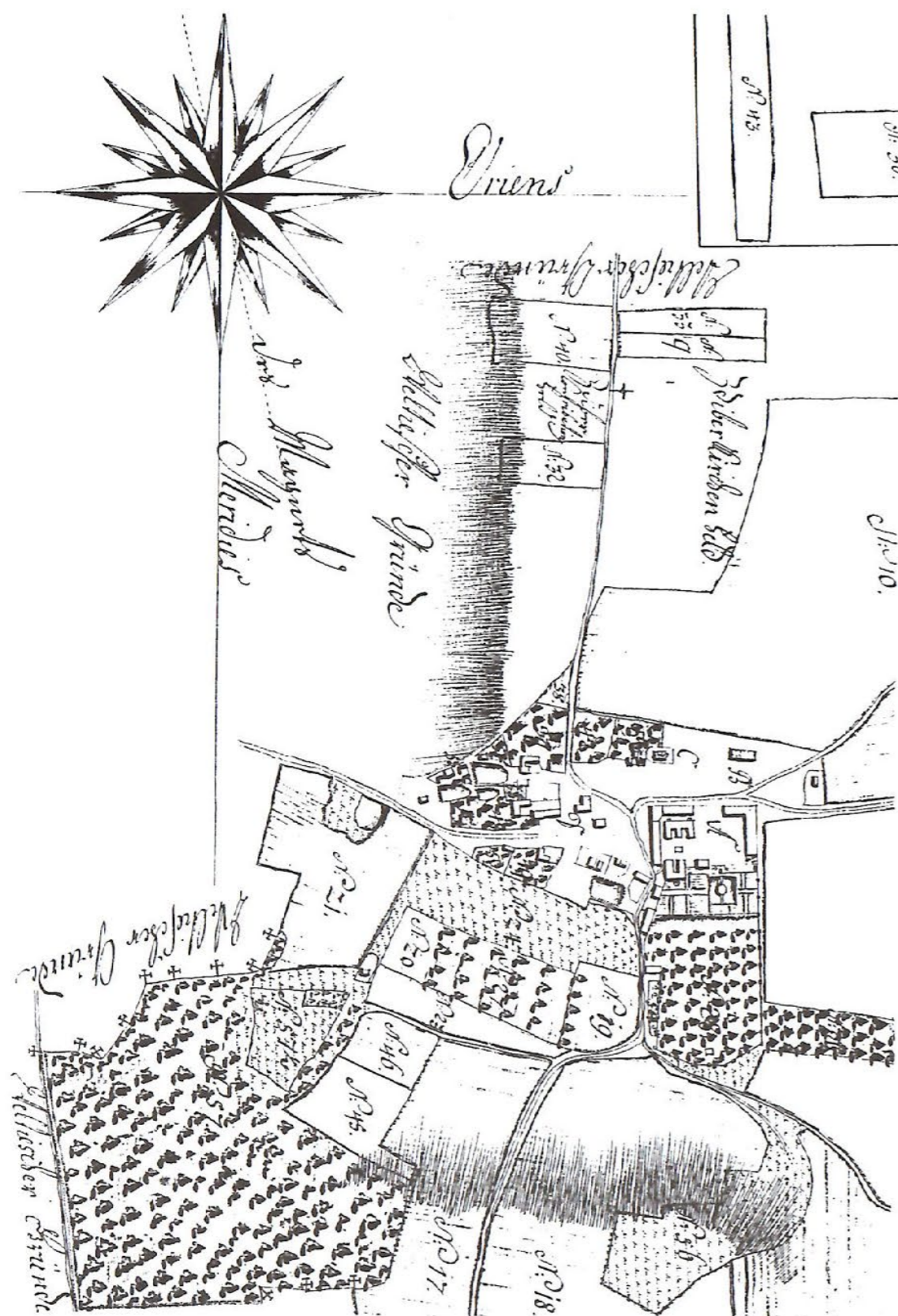
Obě stávající varianty stále počítají se dvěma jízdními pruhy v obou směrech ve většině trasy, nicméně rozšíření chodníků, vložení tramvajového pásu a nástupních otrůvků a vytvoření cyklistických pruhů bude mít na zklidnění dopravy jistě nemalý vliv.

Kromě změn profilu silnice bude stavbou také do určité míry omezena intenzita automobilové dopravy, jelikož většina obyvatel dojíždí za prací do Prahy. Zároveň má tramvajová trať potenciál přilákat pražské turisty, zákazníky, ale také například pracovníky.

Z těchto důvodů je třeba v návrhu s novou tramvajovou tratí počítat při rozvaze o využití areálu i jeho okolí.

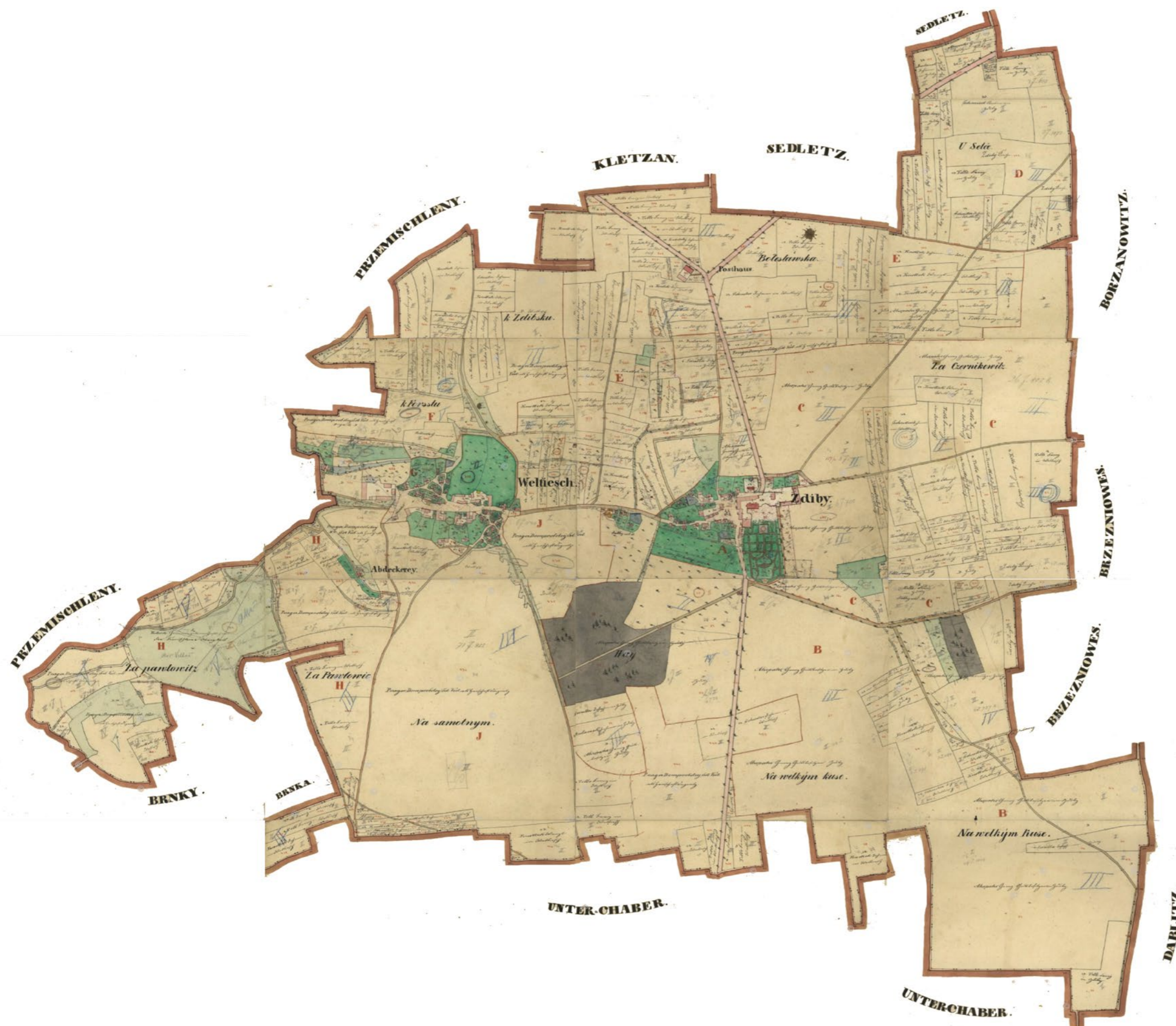
Historie obce

První zmínka o Zdíbech pochází z roku 1266, kdy byl Zvěst ze Zdib svědkem listiny o prodeji broumovské rychty opatu břevnovského kláštera. Přinejmenším část vsi tedy tvořila samostatný statek. O dřívější historii obce či jejím založení se nedochovaly žádné písemné ani hmotné výpovědi. Roku 1352 byl založen kostel a víme, že již tehdy byla ves rozdělena mezi několik vlastníků. V průběhu dalších staletí se vlastnické vztahy rychle měnily. Někdy byly Zdiby součástí církevního, jindy šlechtického nebo měšťanského majetku. Do husitských válek byla ves v držení pražského řádu augustiniánek u sv. Kateřiny na Novém Městě, po sekularizaci se majetek opět rozdrobil a rychle střídal majitele.

V písemných pramenech je až do 17. století uváděn poplužní dvůr, první zmínka o tvrzi však pochází až z roku 1669. Za třicetileté války byla ves těžce poškozena, jelikož v listu o prodeji Zdibského zboží Janu Jiřímu Radeckému je uvedena „ves Zdiby řečená, nyní docela pustá“. Jan Jiří však zřejmě vynaložil nemalé prostředky na opravu vsi i hospodářského dvora, při prodeji své druhé manželce je totiž v popisu následující: „tvrz, dvůr a ves řečená Zdiby s krčmou vejsadní, s kostelíkem filiálním, se všemi lidmi prv z Uhřic poddanýma a nyní tu zůstávajícímam s háji, lukami, zahradami.“. Důležité také je, že za Jana Jiřího byl statek zapsán do zemských desek.

Následovalo další období rychlého střídání majitelů, až byly Zdiby roku 1700 prodány Františku Maxmiliánu Hartmanovi z Karlštejna, který je držel dalších 25 let. Po krátkém mezidobí jej pak vystřídal pražský měšťan Jan Josef Curto und Mohrenbach. Roku 1797 Zdiby připadly Rudolfovi Morzinovi, který zřejmě nechal přestavět zámek do nynější podoby, aby jej spolu s celou vsí roku 1811 prodal pražskému měšťanovi Jiřímu Absahovi, který statek spravoval až do roku 1850.

Výřez z mapy z roku 1777. Je patrné, že největší část vsi zabírá areál zámku (tehdy ještě trojkřídlého), s hospodářskými budovami, pivovarem a zámeckým parkem. Od zbytku vsi je oddělený císařskou silnicí, která probíhá mezi kostelem a hospodářským dvorem dále na severovýchod, jak je lépe patrné například na mapách stabilního katastru.

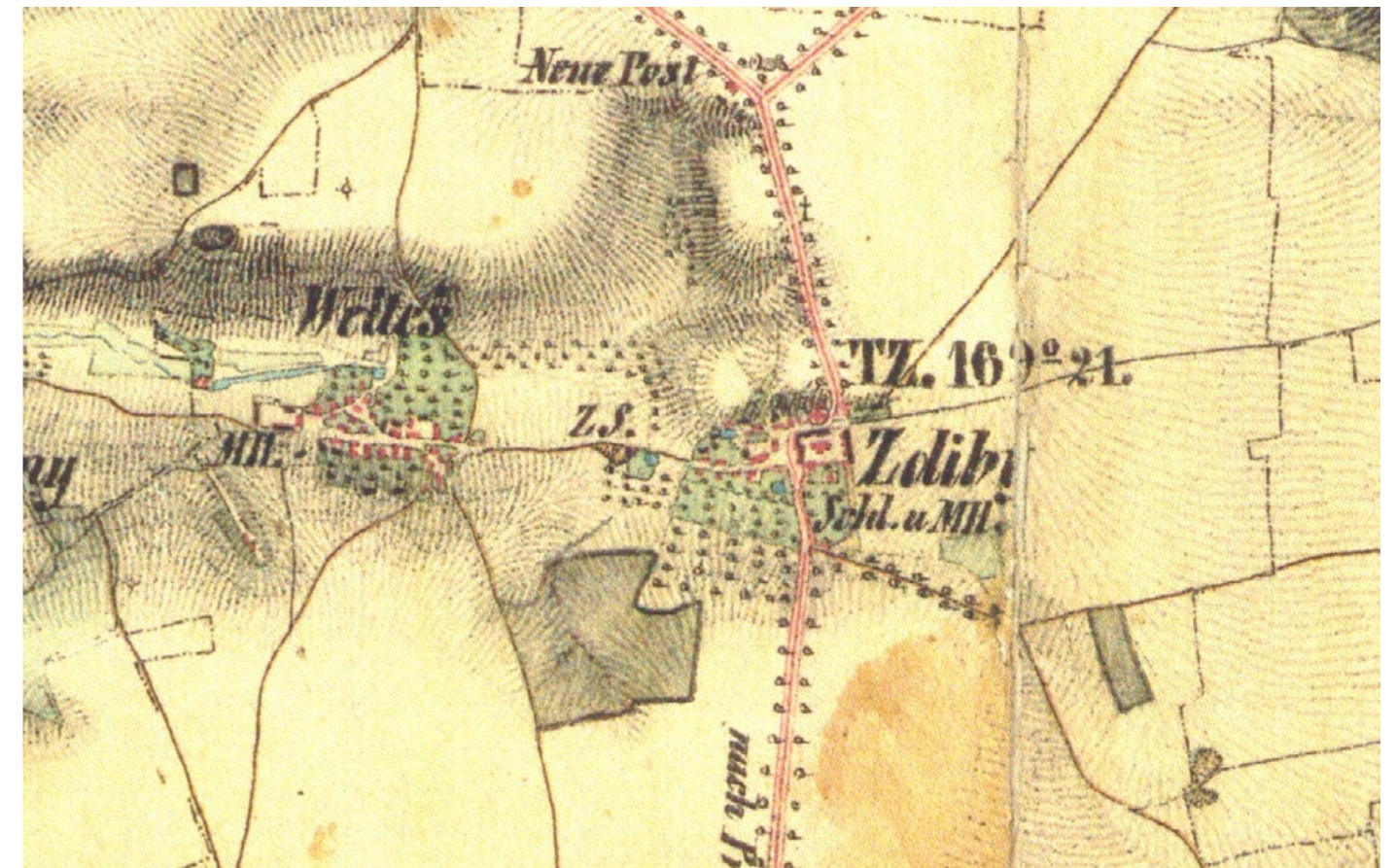
Z archivních map je patrné, že nejpozději v polovině 18. století se ustálila podoba obce, které dominuje areál poplužního dvora se zámekem a zámeckou zahradou na východě, za císařskou silnicí na západě se nachází spíše drobná, nepravidelně rozmístěná zástavba vesnických domů. Náves, situovaná na křížení cest, se přimyká k západní hospodářské budově dvora, z dalších stran je řídce obklopená domy. Hlavní osou, podél které se zástavba rozvíjí dál, je cesta vedoucí údolím Přemyšlnského potoka do sousední Veltěže, spojující Zdiby s vltavským přístavem v Klecanech. Okolní zvlněná krajina je téměř bez výjimky odlesněná, intenzivně zemědělsky využívána. Velká část polností patří k hospodářskému dvoru a jasně se do krajiny propisuje velkými nedělenými lány.

Jak dokládají mladší archivní prameny, největších změn ves doznává na přelomu 19. a 20. století. Bývalá císařská silnice je narovnána, takže již neobchází kostel a barokní sýpku v areálu Stejskalova dvora. Vzniká také nová zástavba podél Průběžné ulice a Zdiby se tak pomalu spojují se sousední Veltěží.

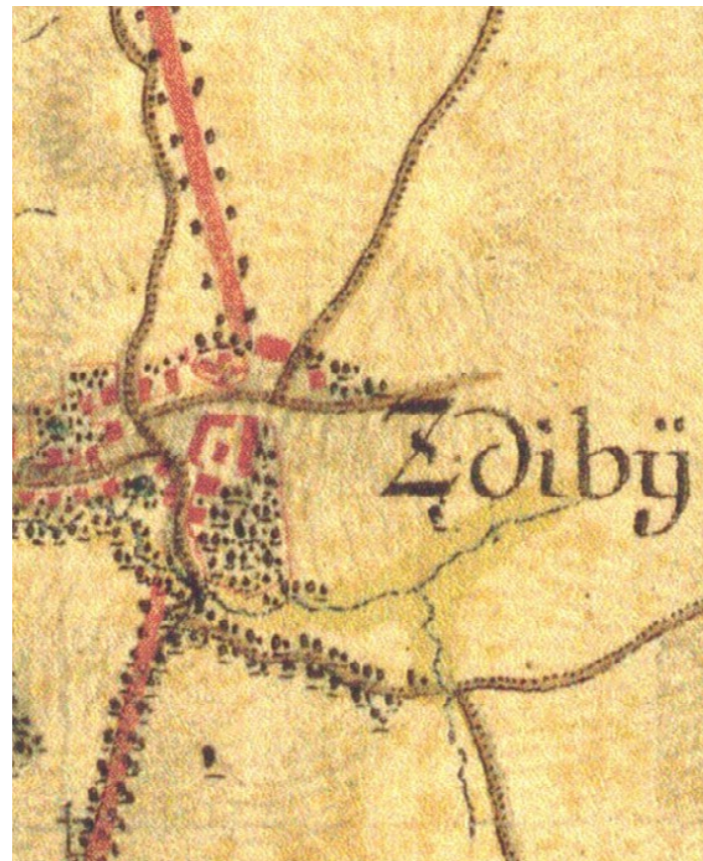
Ve 20. století dále přibývají nové domy, ale i hospodářské objekty východně od zámeckého areálu. Na přelomu tisíciletí dále pokračuje intenzivní výstavba rodinných domů a vzniká několik nových ulic na jižním okraji stávající zástavby.

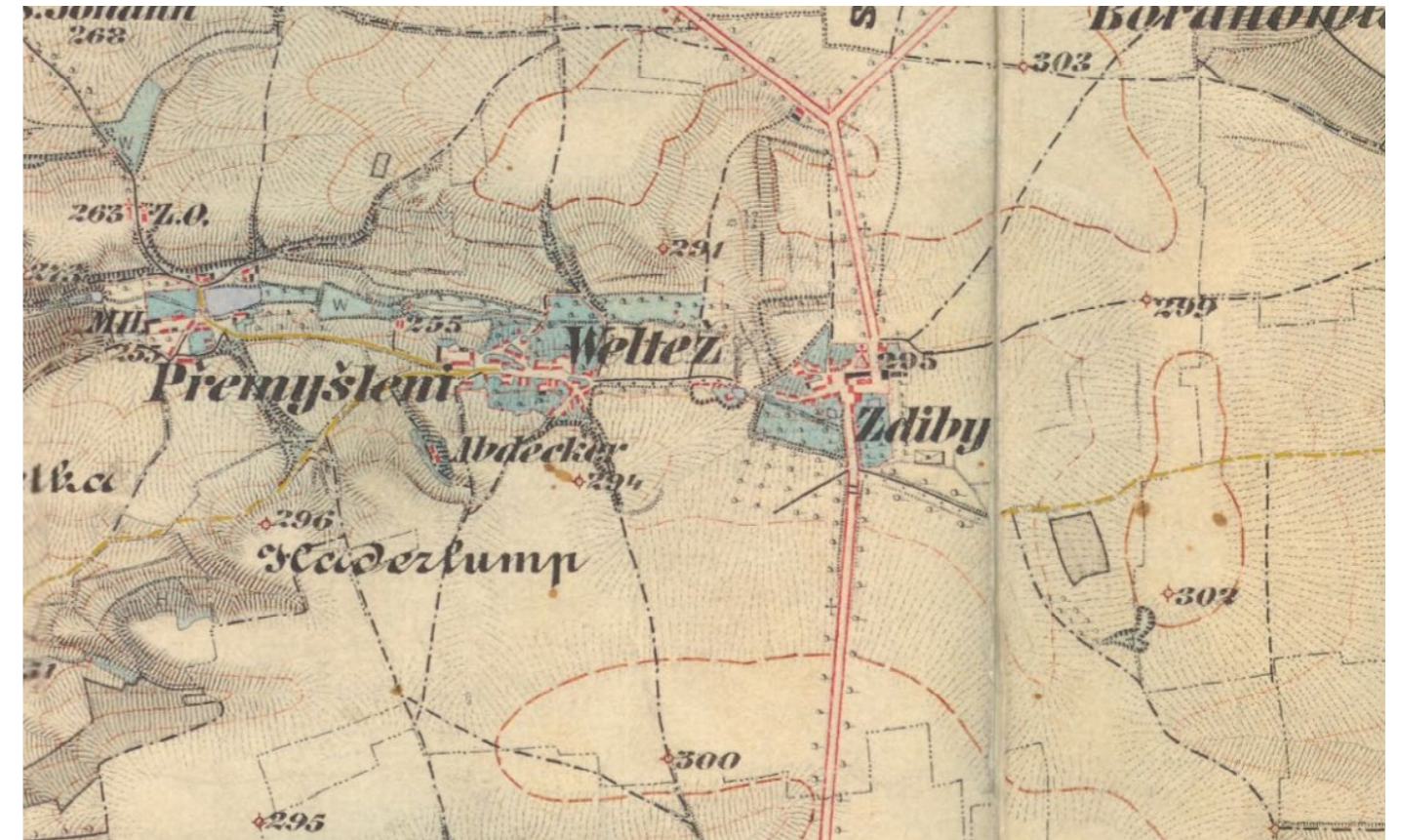
Výřez z josefského (prvního) vojenského mapování (1764-1768)

Výřez z Františkova (druhého) vojenského mapování (1850-1851)

Detail uspořádání obce z josefského vojenského mapování se schematickým vyobrazením zámku, obklopeného hospodářským dvorem, kostela a další drobnější zástavby západně od císařské silnice. (vpravo - kresba J. Úlovce)

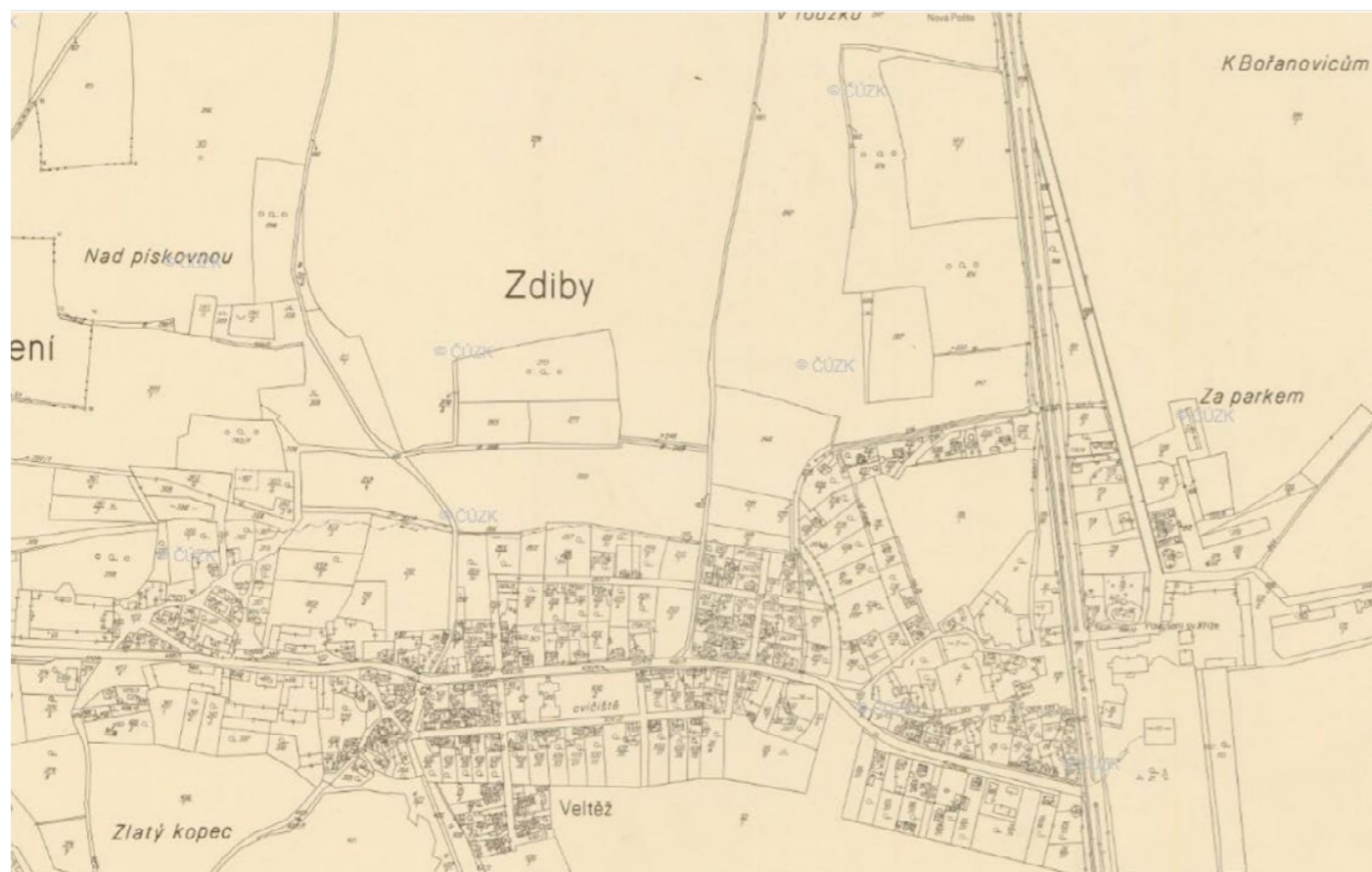
Výřez z třetího vojenského mapování (1877-1878)

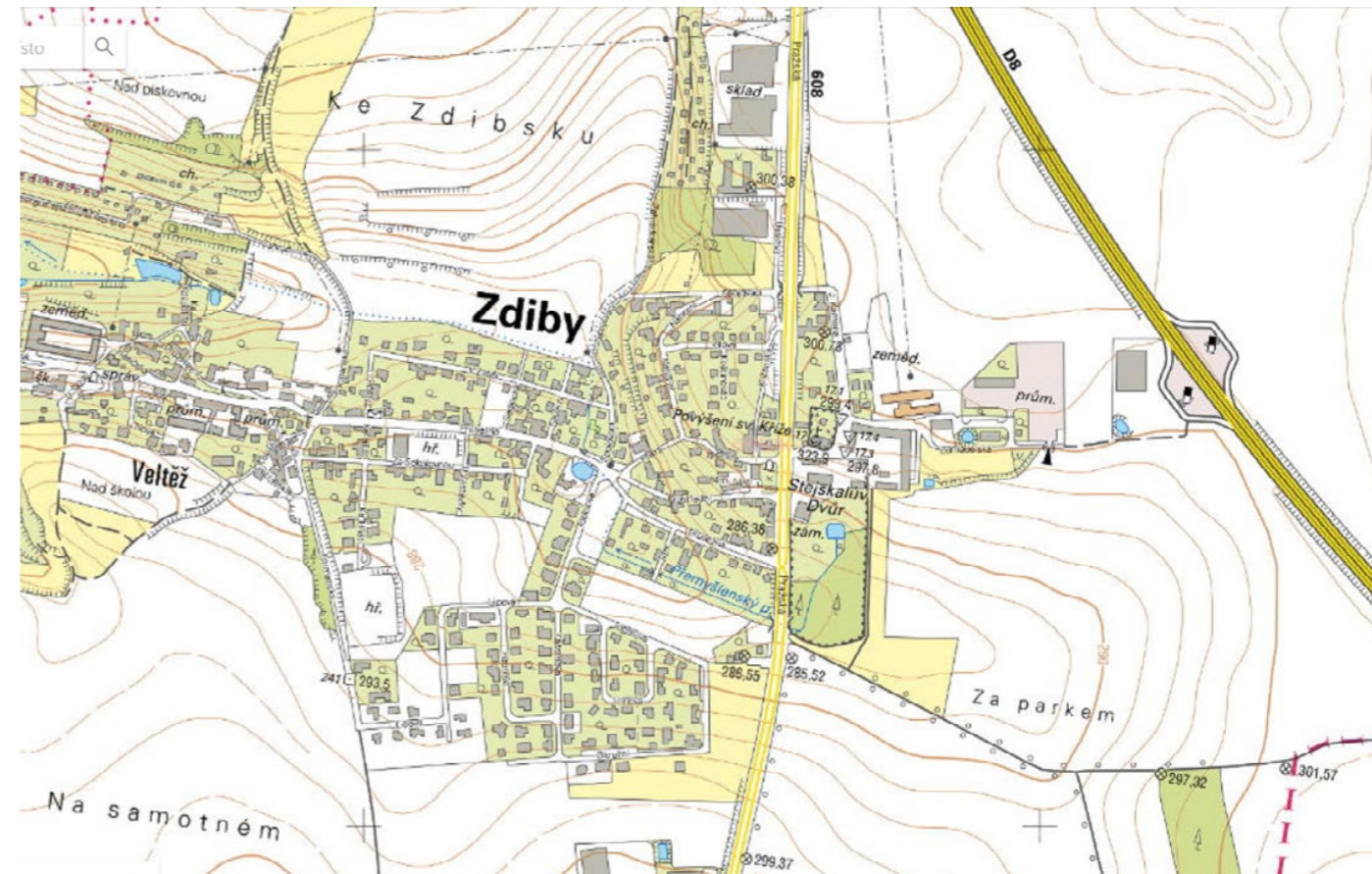
Výřez z archivního leteckého snímkování z roku 1951.

Současné ortofoto

Výřez z mapy evidence nemovitostí z roku 1964.

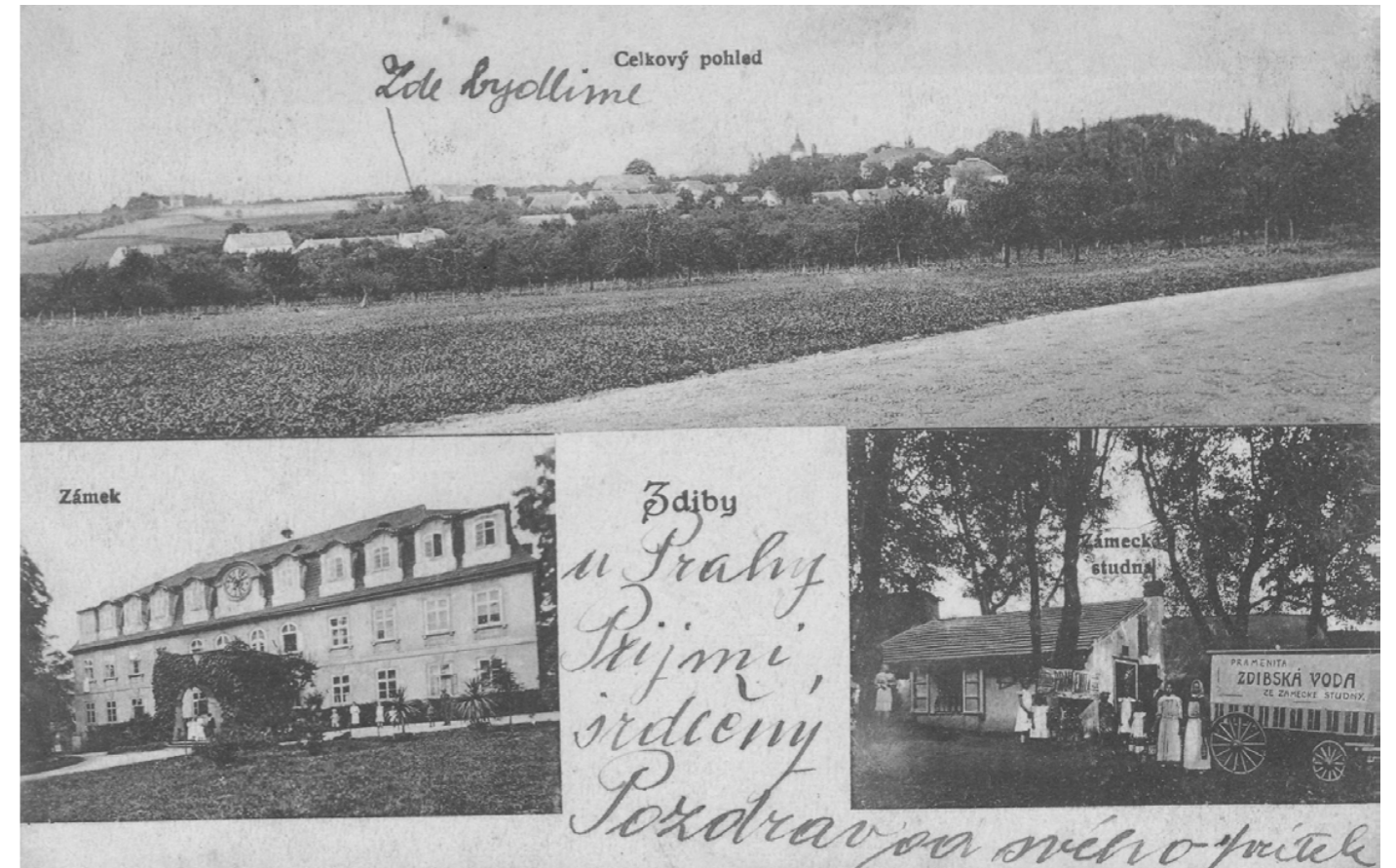

Základní mapa, současný stav.

Archivní fotografie, pohled na kostel

Veltěž

Archivní pohlednice

ZDIBY.

Archivní pohlednice

Pohled na jižní konec zámeckého parku

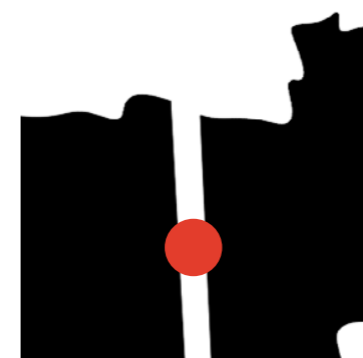
S

*dobrá dopravní dostupnost, blízkost Prahy (pracovní příležitosti, kultura, vyšší občanská vybavenost)
aktivní občanská společnost, množství spolků a neziskových organizací
napojení na turistickou infrastrukturu, blízkost turistických cílů (přírodní park Dolní Povltaví)
občanská vybavenost na dobré úrovni (mateřská a základní škola, složky IZS)*

W

*hlavní silnice rozdělující obec na dvě části
rozdobenost zástavby, absence centra
nedostatek veřejně přístupné zeleně
absence některých služeb
nedostatek pracovních míst, většina obyvatel dojíždí za prací do Prahy
neustále se rozrůstající zástavba rodinných domů, výrobní areály a haly zabírající zemědělskou půdu*

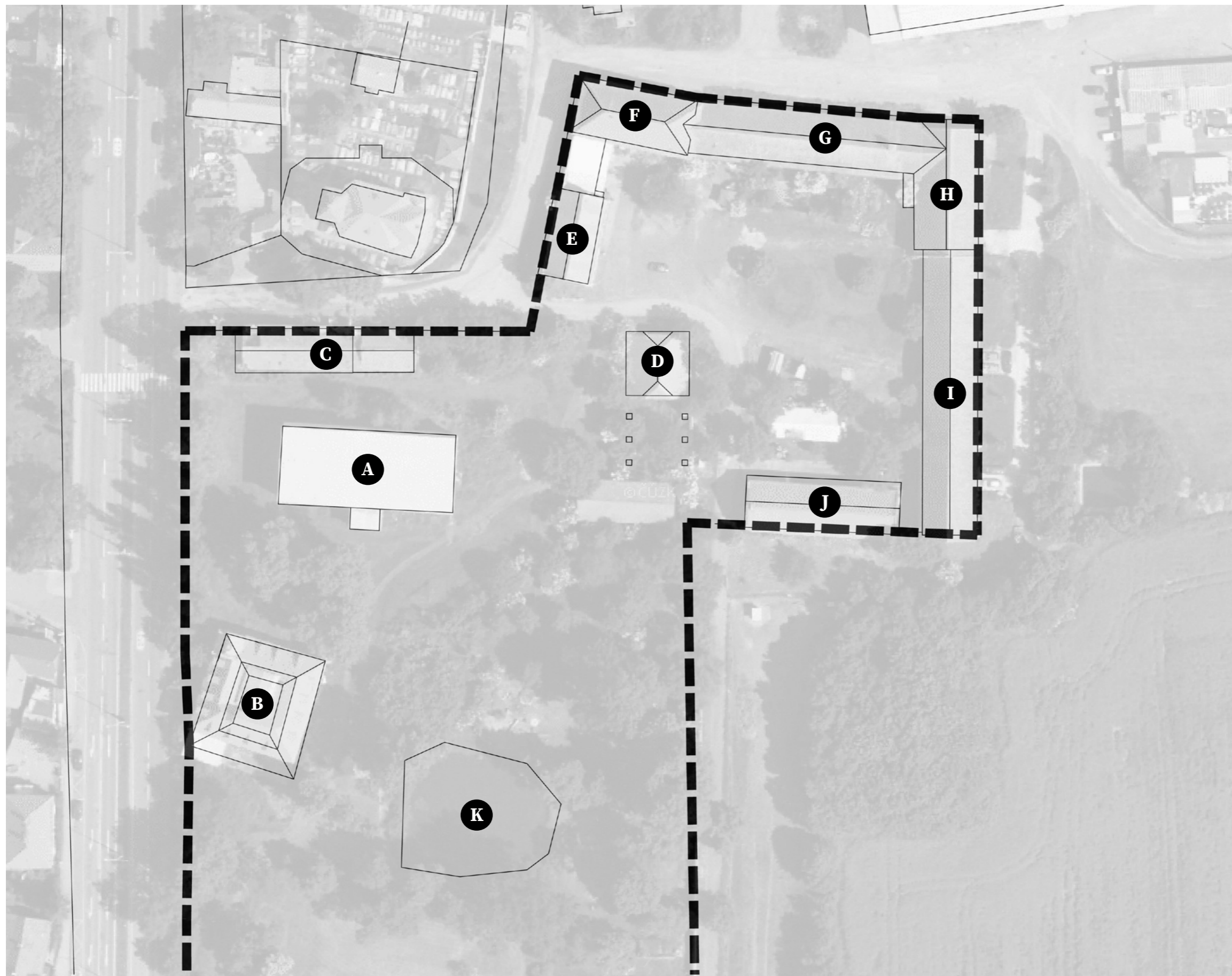
O

*využití plánované stavby tramvajové trati k úpravě profilu hlavní silnice, vytvoření zklidněné zóny, propojení částí obce
rehabilitace zámku a přilehlého hospodářského dvora, vytvoření reprezentativního středu obce
zřízení zázemí pro spolky a další občanské aktivity
využití rezerv v intravilánu pro novou zástavbu
obnova zaniklých cest, rozšíření turistické infrastruktury*

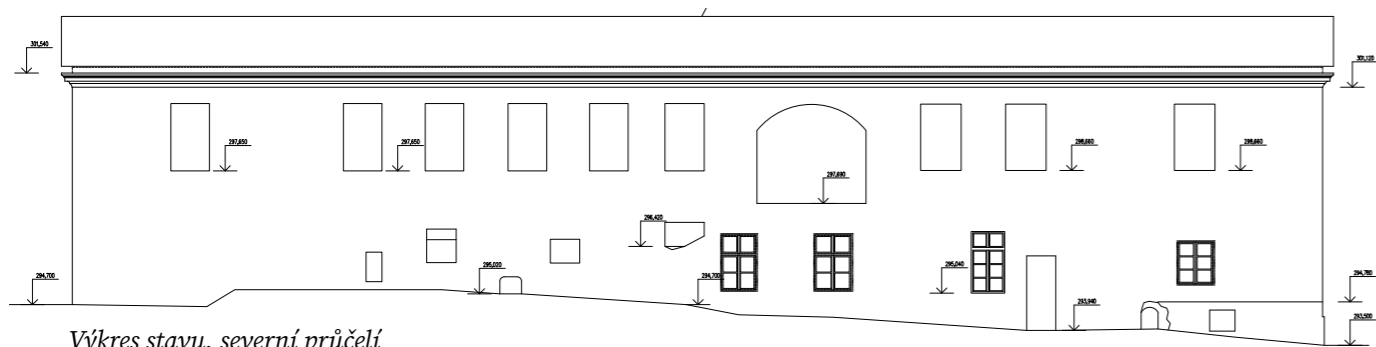
T

*další rozšiřování jak zástavby rodinných domů, tak hal a výrobních areálů do krajiny
nárůst automobilové dopravy
zvyšování hlukové a další zátěže výstavbou logistických center
nenávratné poškození kulturních památek, nevyužití potenciálu k obnovení centra obce*

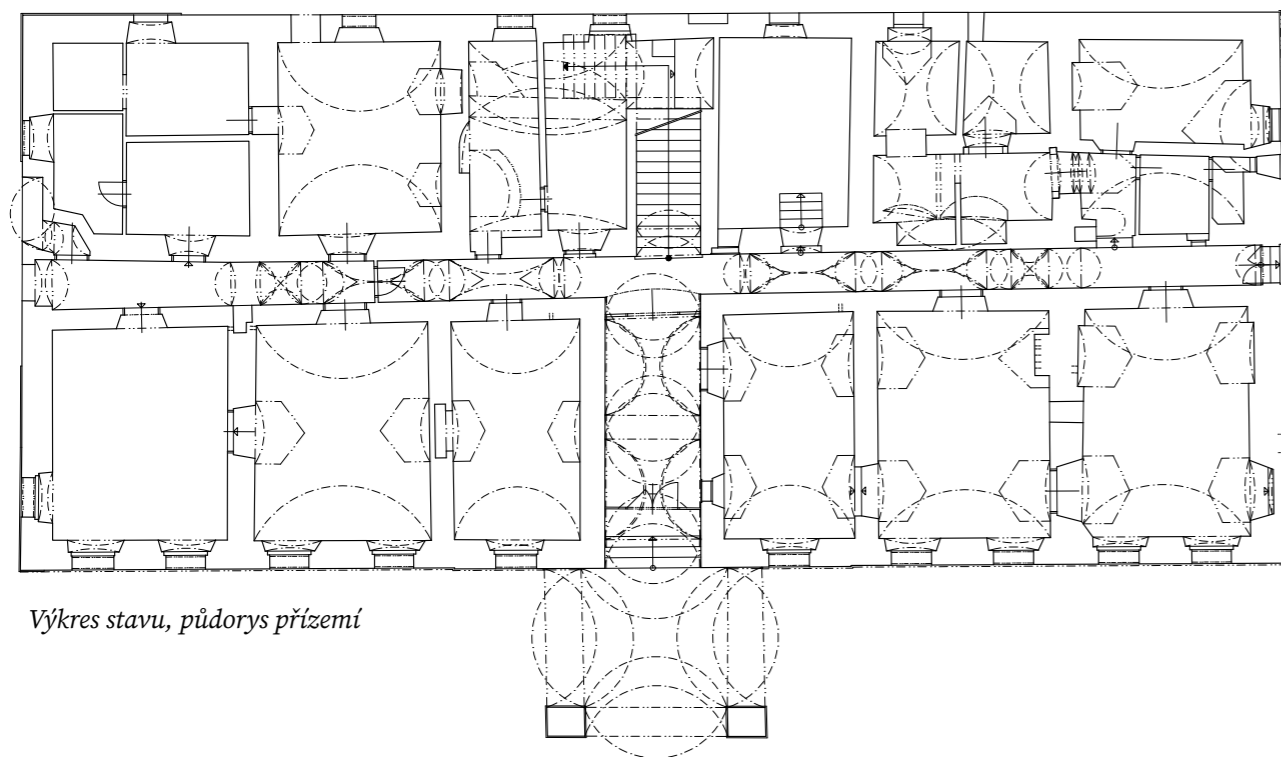

- A** Zámek
- B** Pivovar
- C** Stáje
- D** Kolna
- E** Administrativní budova
- F** Sýpka
- G** Kravín
- H** Malá stodola
- I** Velká stodola
- J** Obytný dům
- K** Zámecký park

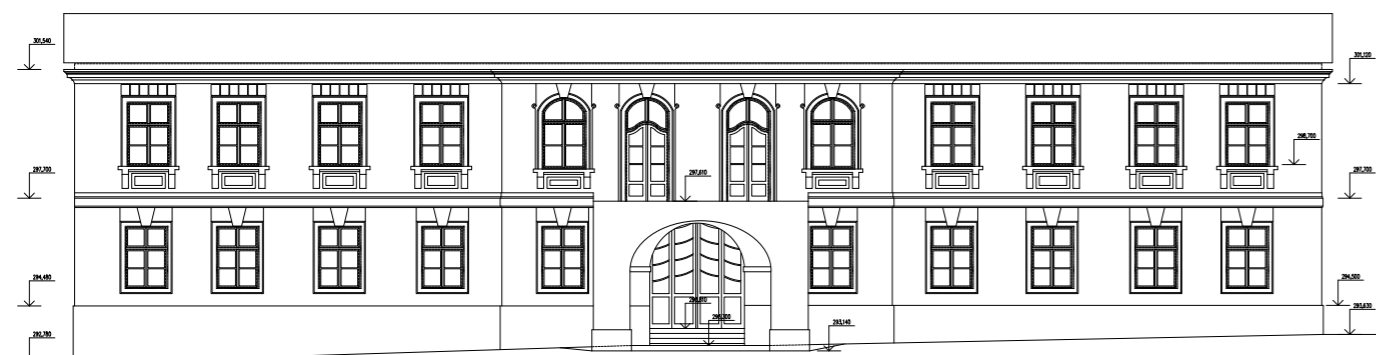
A Zámek

Výkres stavu, severní průčelí

Výkres stavu, půdorys přízemí

Výkres stavu, jižní průčelí

Zámecká budova byla geodeticky zaměřena v říjnu roku 2006 (zaměřila J. Skrbková, zpracoval Ing. M. Maděra). Součástí byly půdorysy sklepa, přízemí, patra, příčný a podélný řez a pohledy na všechna čtyři průčelí. Zaměření laskavě poskytl ve formátu .dwg současný majitelé areálu.

Pohled jižní

Pohled severní

Pohled východní

Pohled západní

Interiér, jihozápadní rohová místnost

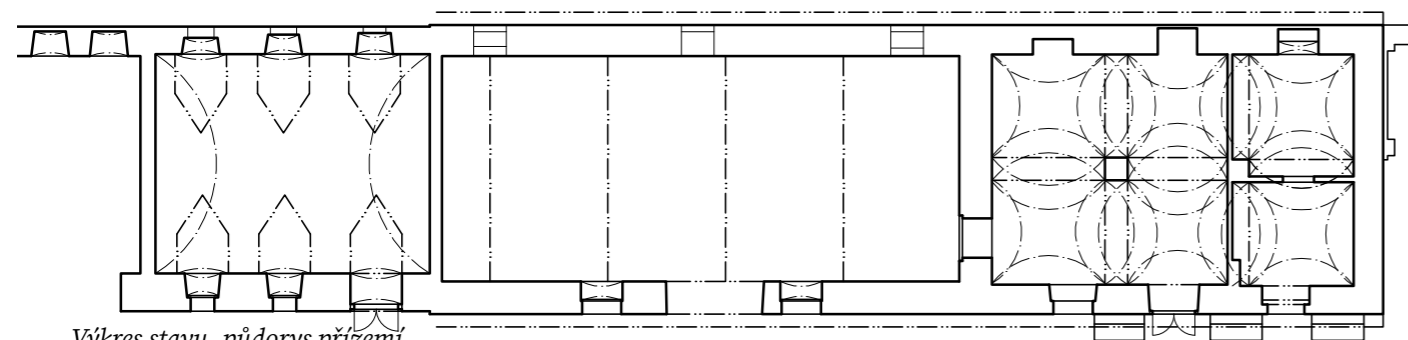

Interiér, velký sál v patře

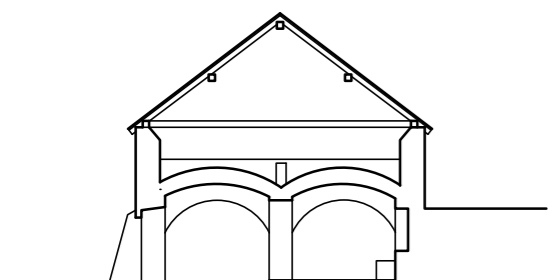

B Stáje

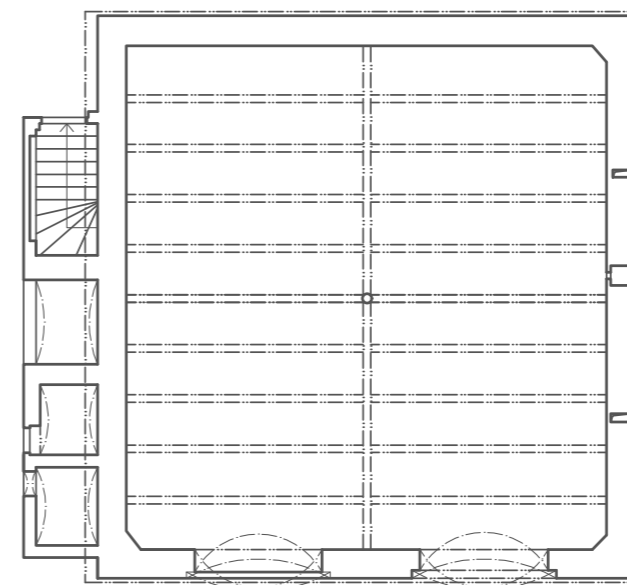
Výkres stavu, půdorys přízemí

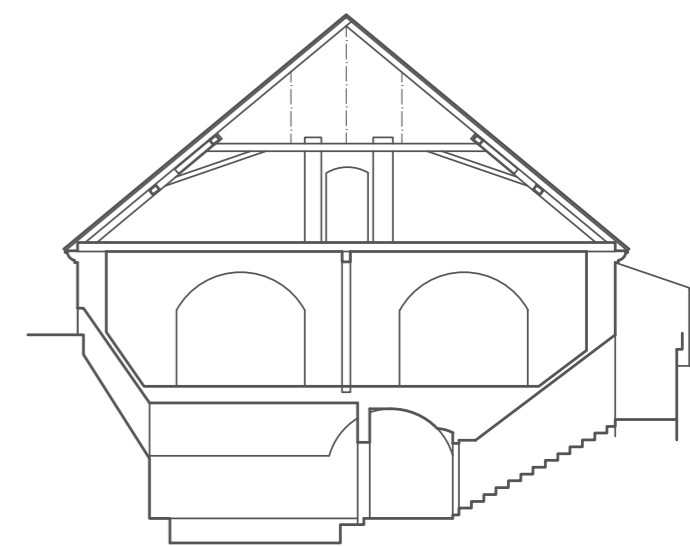
Výkres stavu, příčný řez

Budovy stájí i dále uvedené kolny byly zaměřeny (pravděpodobně) klasickými oměrnými metodami v říjnu 1992 ateliérem Kampa pod vedením Ing. P. Michálka. Součástí dokumentace byly půdorysy přízemí, polo-patra, krovu, střechy, schematické pohledy na všechna průčelí a tři příčné řezy. Výkresy v papírové formě byly poskytnuty současnými majiteli areálu a v rámci před-diplomního semináře překresleny do formátu .dwg.

C Kolna

Výkres stavu, půdorys přízemí

Výkres stavu, příčný řez

Pohled severní (ke kostelu)

Pohled jižní (k zámku)

Interiér, střední novodobě zastřešená prostora

Interiér, plackově klenutá stáj na východě

Vlevo kolna, uprostřed pozůstatky pilířové stodoly

Pohled severní

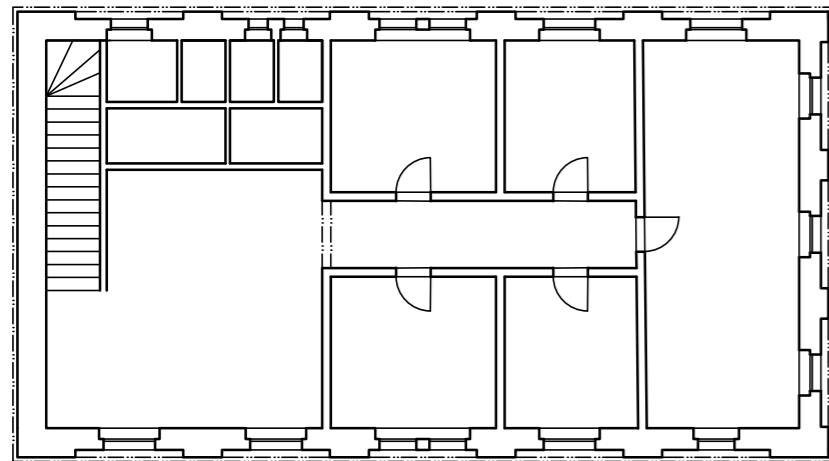

Pohled jihozápadní

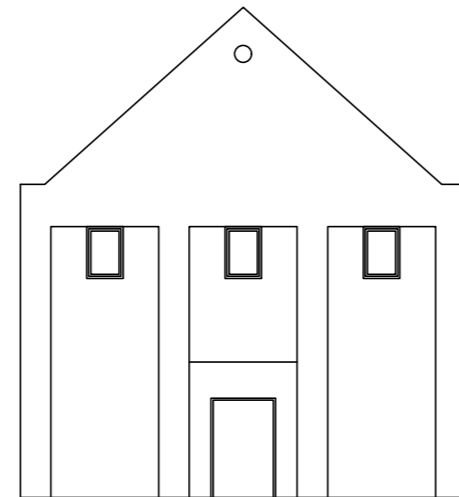

Interiér, novodobá adaptace na stáje pro koně

D Administrativní budova

Výkres stavu, půdorys patra

Výkres stavu, jižní průčelí

Administrativní budova nebyla dříve zaměřena a z časových důvodů byla pro účely vypracování diplomové práce oměřena pouze zvenčí. Dispozice byla odvozena z předchozí návštěvy interiéru objektu a z členění fasády.

Pohled západní

Pohled severovýchodní (ze sýpky)

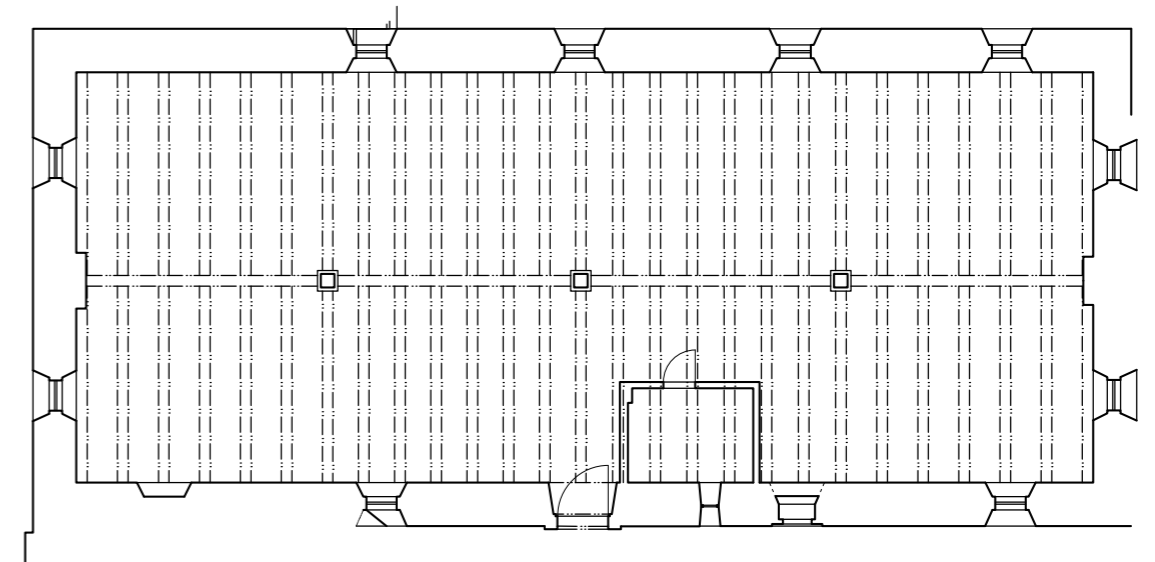

Pohled západní

Pohled jižní

E Sýpka

Výkres stavu, půdorys přízemí

Sýpka byla zaměřena roku 1992 ateliérem D plus pod vedením Ing. Vránové. Součástí dokumentace byly půdorysy sklepa, přízemí, pater, krovu, střechy, pohledy na všechna průčelí a příčný řez. Výkresy v papírové formě byly poskytnuty současnými majiteli areálu a v rámci předdiplomního semináře překresleny do formátu .dwg.

Pohled západní

Pohled severozápadní

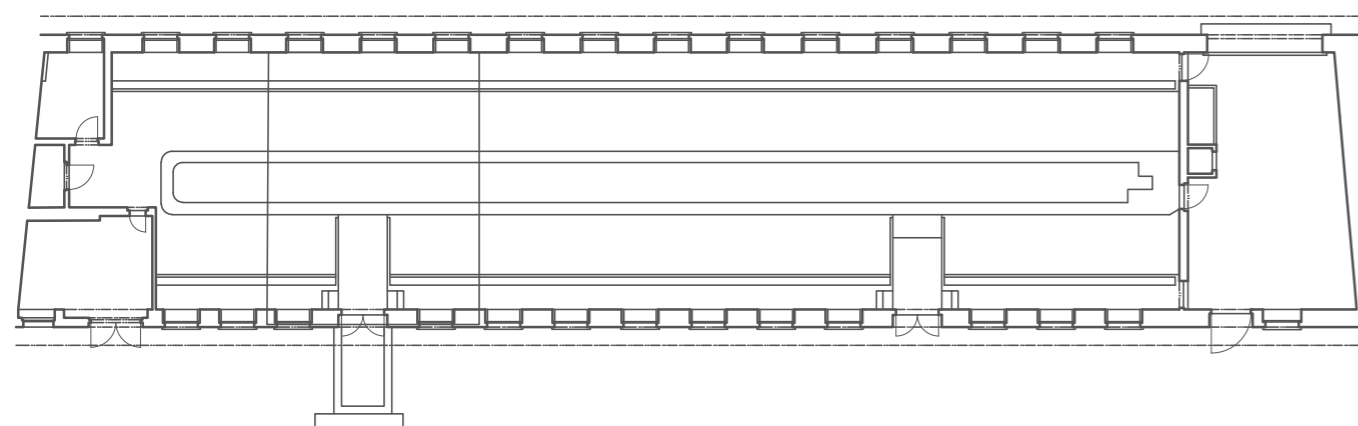

Interiér, první patro

Interiér, přízemí

F Kravín

Výkres stavu, půdorys přízemí

Kravín byl zaměřen roku 1992 ateliérem D plus pod vedením Ing. Vránové. Součástí dokumentace byly půdorysy přízemí, krovu, střechy, pohledy na severní i jižní průčelí a příčný řez. Výkresy v papírové formě byly poskytnuty současnými majiteli areálu a v rámci předdiplomního semináře překresleny do formátu .dwg.

Pohled severní

Pohled jižní (ze dvora)

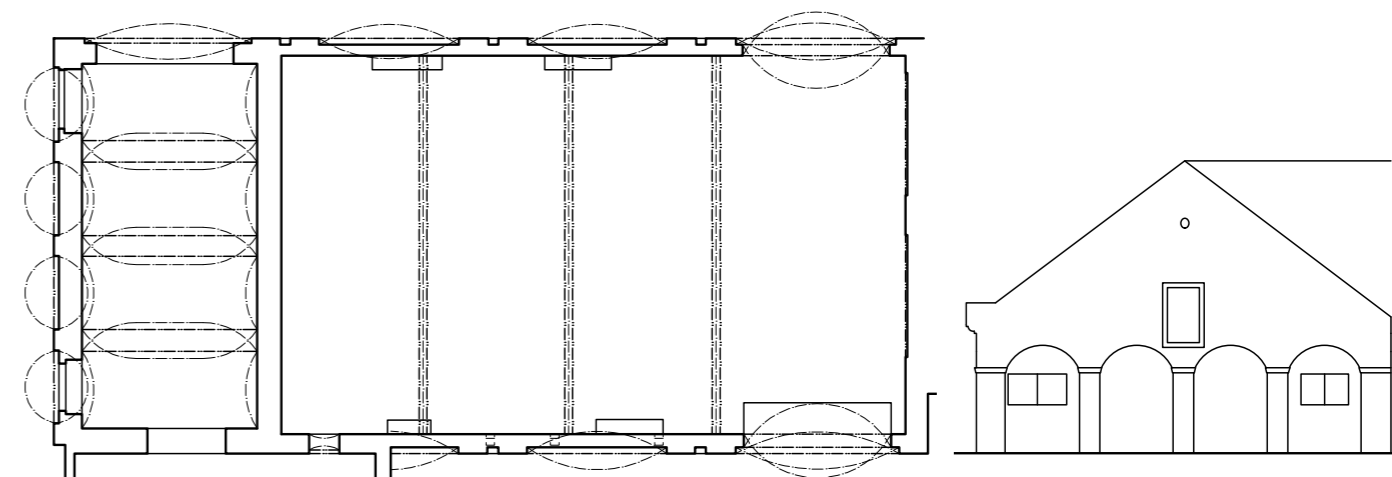

Interiér, přízemí

Interiér, krov

G Malá stodola

Výkres stavu, půdorys přízemí

Pohled severozápadní

Malá stodola byla zaměřena roku 1992 ateliérem D plus pod vedením Ing. Vránové. Součástí dokumentace byly půdorysy přízemí, krovu, střechy, pohledy na fasády a příčný řez. Výkresy v papírové formě byly poskytnuty současnými majiteli areálu a v rámci předdiplomního semináře překresleny do formátu .dwg.

Pohled severní

Pohled západní

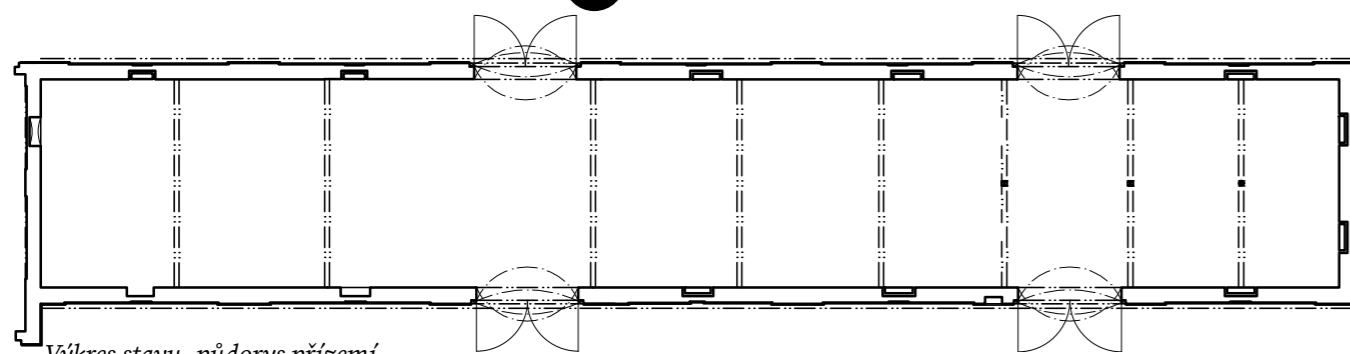

Interiér, pohled do krovu

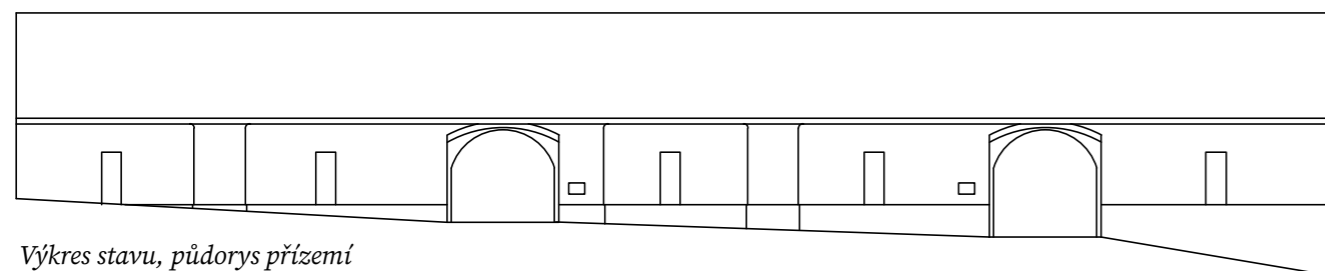

Interiér, pohled k severu

H Velká stodola

Výkres stavu, půdorys přízemí

Výkres stavu, půdorys přízemí

Velká stodola byla zaměřena roku 1992 ateliérem D plus pod vedením Ing. Vránové. Součástí dokumentace byly půdorysy přízemí, krovu, střechy, pohledy na fasády a příčný řez. Výkresy v papírové formě byly poskytnuty současnými majiteli areálu a v rámci předdiplomního semináře překresleny do formátu .dwg.

Pohled východní

Pohled jihovýchodní

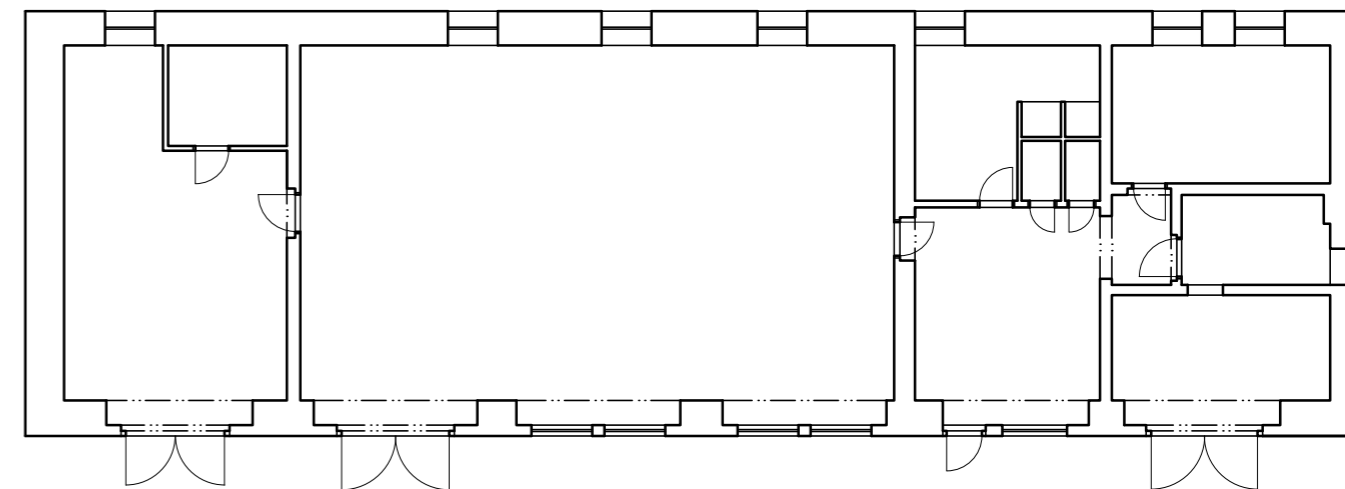

Interiér, pohled k jihu

Interiér, pohled k jihu

I Obytný dům

Pohled severozápadní

Výkresy domu byly převzaty z výkresů pro rekonstrukci zdravotních instalací z roku 1985, vypracované pod vedením F. Hrubého. Součástí byl výkres přízemí, příčný řez a pohledy na severní a jižní fasádu. Výkresy v papírové formě byly poskytnuty současnými majiteli areálu a v rámci předdiplomního semináře překresleny do formátu .dwg.

Pohled jižní

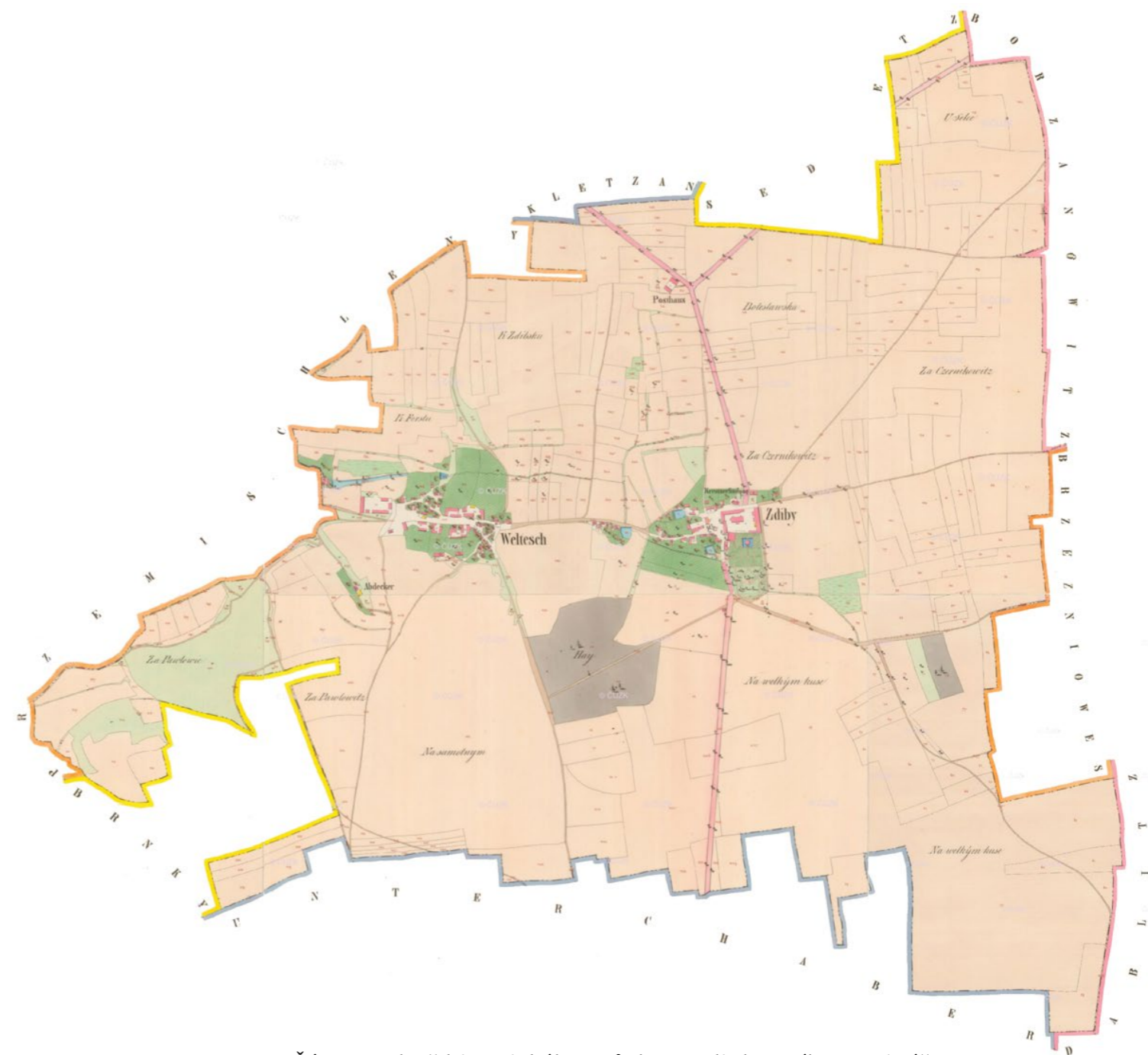
Pohled jižní

Ohradní zeď mezi domem a velkou stodolou

Průhled do dvora západně od domu

2. Část stavebně historického průzkumu diplomního semináře.
**Proměny zdíbského zámku s důrazem na
 barokní a novější podoby**

vedoucí práce doc. Ing. Michael Rykl, Ph.D.
 vypracovala Eliška Zatloukalová

Obsah

Časová osa zdíbského zámeckého areálu a poplužního dvora	40
Starší stavebně historické průzkumy	46
Soupis nálezových situací přízemí	48
Soupis nálezových situací patra	72
Popis fasád a jejich stavebního vývoje	
Západní průčelí	84
Severní průčelí	88
Východní průčelí	92
Jižní průčelí	96
Časová osa stavebního vývoje zdíbského zámku	98
Rekonstrukce pozdně barokní dispozice před klasicistní přestavbou dle popisu z roku 1777	100
Analytický výkres SHP	102
Zdroje	104

Cílem teoretické části diplomové práce je rozšířit stávající poznání o vývoji zdíbského zámku, vycházející ze starších stavebně historických průzkumů. S ohledem na pokračující chátrání objektu se postupně objevuje množství nových nálezových situací, které odhalují především nové skutečnosti o raně barokních a pozdějších podobách zámku.

Kromě starších SHP a terénních nálezových situací jsou podkladem archivní fotografie, ikonografie, mapy a popisy zámku a vsi. Jedním z hlavních úkolů je rekonstrukce půdorysů z vrcholně až pozdně barokní fáze podle popisu z roku 1777.

Časová osa vývoje zdíbského zámeckého areálu a poplužního dvora

1608 Zdíby přecházejí do držení světských šlechtických majitelů po dohodě s augustiniánským klášteřem, je smluvně určeno splácení dluhu 500 zlatých. Novým majitelem se stává syn nájemce zdíbského zboží Albrecht Jiří Bryknár. Dle starších zápisů se ve Zdíbech ještě nenachází panské sídlo.

1614 Nedlouho poté prodává Albrecht Jiří Bryknár prostřednictvím poručníka Zdíby Mikuláši z Fichštejna. Již roku 1614 je Mikuláš v pohůnu ke splacení dluhu 25 kop míšeňských grošů uváděn s přídomkem „na Zdíbech“. Je tedy pravděpodobné, že již tehdy bylo vystavěno u poplužního dvora šlechtické sídlo (není však doložené písemnými prameny).

1649 Dědicové Mikuláše z Fichštejna prodávají Zdíby staroměstské měštce Anně Zrucké. Ve smlouvě se uvádí:

„ves Zdíby řečenou, nyní docela pustou, s dvorem poplužním s poplužím, s lidmi poddanými osedlými i neosedlými, s krčmou vejsadní, dvě pastoušky a dědiny své u vsi Březiněvsi ležící a ke dvoru zdíbskému náležející, kostelík filiální svatého Kříže, což tak jest toho sama více než od třiceti let v pokojném držení a užívání byla“

Za třicetileté války byla tedy ves zřejmě velmi poničena. Ve smlouvě opět není zmíněno panské sídlo. Anna a její rodina drželi ves dalších 10 let.

1659 Roku 1659 kupuje Jan Jiří Radecký z Radče a na Uhřicích a v Třebenici za 1800 zlatých „ves Zdíby řečenou, na ten čas docela pustou“.

1661 Původnímu církevnímu majiteli, klášteři augustiniánů, byl doplacen dluh 500 zlatých, takže Zdíby mohly být po svolení českého krále Leopolda zapsány jako zboží do zemských desek.

1669 Jan Jiří Radecký prodává statek své manželce Voršile rozené z Údrče za 5800 zlatých, tedy za více než trojnásobek původní kupní ceny. I podle dochovaného popisu kupní smlouvy můžeme soudit, že za Jana Jiřího došlo ve Zdíbech k významné stavební aktivitě, pravděpodobně dostavbě zámku do trojkřídlé raně barokní podoby. V popisu se uvádí:

„tvrz, dvůr a ves řečená Zdíby s krčmou vejsadní, s kostelíkem filiálním, se všemi lidmi prv z Uhřic poddanými a nyní tu zůstávajícími, s háji, lukami, zahradami“ a dalšími součástmi.

1677

Jan Jiří s manželkou Voršilou drželi zboží až do Janovy smrti, posléze bylo rozděleno mezi jejich nedospělé děti, za které měl rozhodovat zemský prokurátor Sebastián František Pauer. Jak přesně s majetkem nakládal není známo, víme ale, že v následujícím období se majitelé střídali v rychlém sledu.

1700

Zdíby kupuje František Maxmilián Hartman z Klarštejna, pocházející ze starého německého rodu, který do Čech přišel po třicetileté válce. On a jeho rodina vlastní Zdíby dalších 25 let.

1727

Zdíby od rodu Hartmanů kupuje Marie Alžběta z Millesimo, která je drží pouhý rok do své smrti, následuje opět rychlé střídání majitelů.

1728

Popis zboží při prodeji Františce Kláre Sparové, rozené Beckové:

„statek Zdíby, totiž rytířské sídlo Zdíby s veškerým mobiliářem, s kostelem Povýšení svatého Kříže, poplužní dvůr“ a veškeré příslušenství

1729

Františka Klára prodává Zdíby Janu Josefovi del Curto und Mohrenbach, který je drží dalších 34 let.

1763

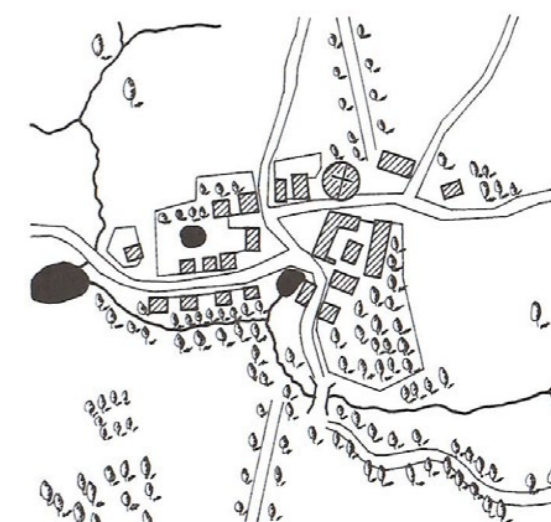
Od roku 1763 se opět rychle střídají majitelé. Jeden z nich, novoměstský měšťan Antonín Ignác Novoveský, se koupí značně zadlužil a roku 1774 zapsal na Zdíbech dluh 24 000 zlatých ve prospěch Karla Josefa Palma. Tento ani dalaší dluhy však zřejmě nespácel, takže bylo císařovniným dekretem doporučeno provést exekuci.

1764

Mezi lety 1764 a 1767 proběhlo první, takzvané josefské vojenské mapování. Na něm byl zámek zobrazen pouze schématicky (narozdíl od podrobnějšího plánu Zdíb z roku 1777). V textové části se uvádí „solidní panské sídlo s poplužním dvorem, nad nímž stojí kostel ohrazený zdí a solidní sýpka“.

Výřez z prvního vojenského mapování

Detail vsi (kresba J. Úlovec)

1777

Karlu Josefu Palmovi byl přiznán dluh a byl mu povolen odhad zdíbského statku. V tomto řízení byl sepsán podrobnější popis šlechtického sídla:

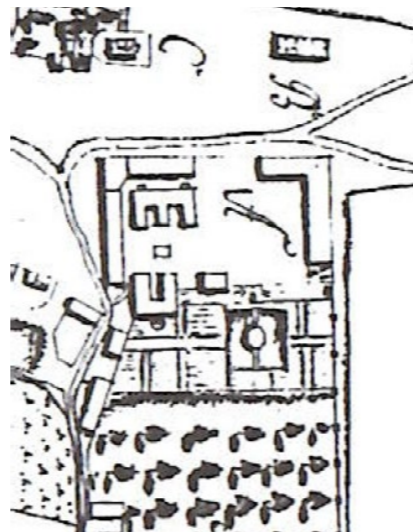
„Vrchnostenský zámek neboli rytířské sídlo

Stojí uprostřed poplužního dvora, který ho obklopuje. Celý je vystavěn z kamene, dvě podlaží se třemi vpřed vyčnívajícími částmi, přičemž nad střední z nich ční dosti vyvýšená věž, pokrytá nahoře plechem a dole šindelem, na níž jsou umístěny železné hodiny zdobené mozaikou ukazující čtvrt hodiny a celé hodiny. V přízemí poblíž vchodu ve střední části vpravo je klenutá místnost s komorou, kuchyně a kvelb pro služebnictvo, vlevo klenutá velká kuchyně se spižárnou a rákosovým stropem, vedle kuchyně klenutá místnost pro služebnictvo a zpět ještě dva špatné pokojíky s malou kuchyňkou, pod nimi pak nezbytný sklep s mličníci a studnou.

Ve střední vpřed vyčnívající budově je shodiště do druhého podlaží, v němž je vlevo a vpravo dohromady šest obytných pokojů, z nichž jeden v rohu je špalírovaný, a uprostřed velká tabulnice se dvěma komorami, vše s rákosovými stropy, dále přistavěná domácí kaple. Okna, dveře a kamna jsou většinou v dobrém stavu, některá však potřebují opravu. Celou budovu kryje šindelová střecha, která je však nedostatečná.“

Plán vsi z roku 1777

Detail zámku a poplužního dvora

Téhož roku se podařilo Antonínu Ignácovi statek prodat měštce Barboře Eleanoře Stinglové za téměř dvojnásobek odhadní ceny, za 43 000 zlatých. Pak se ale vlastníci opět rychle střídali, v výjimkou období mezi lety 1785 a 1792, kdy je držela Marie Anna z Ottilienfeldu.

1797

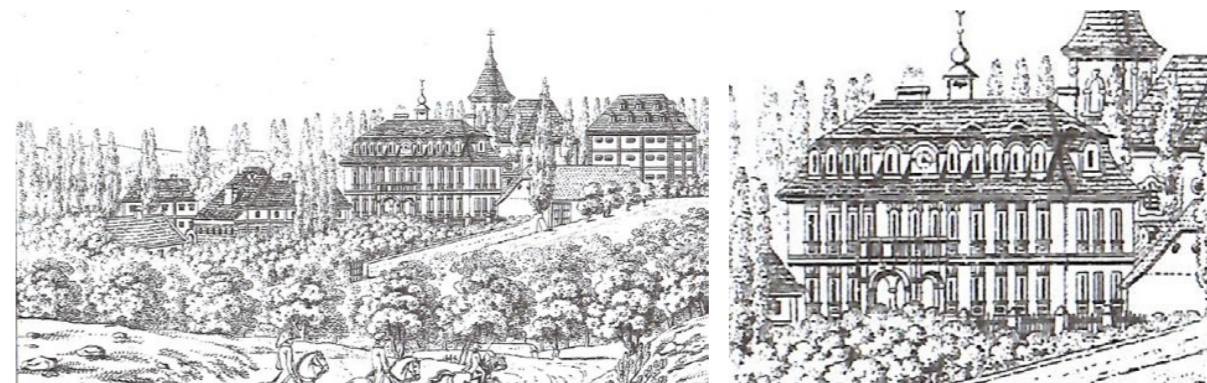
Od Marie Anny kupuje Zdice roku 1797 Rudolf Morzin. Zřejmě za jeho držby byl zámek významně přestavěn v barokně klasicistním slohu. V mezidobí od roku 1777, ze kdy pochází popis ještě barokní podoby zámku, totiž kvůli rychlému střídání majitelů není takto radikální přestavba pravděpodobná. Zároveň se dochovaly dvě kresby, starší z roku 1815, která zachycuje zámek již po přestavbě.

1811

Roku 1811 prodal Rudolf Morzin Zdice pražskému měšťanovi Jiřímu Ahsbahovi, který sám spravoval statek do roku 1850 a dále jeho dědicové až do roku 1871.

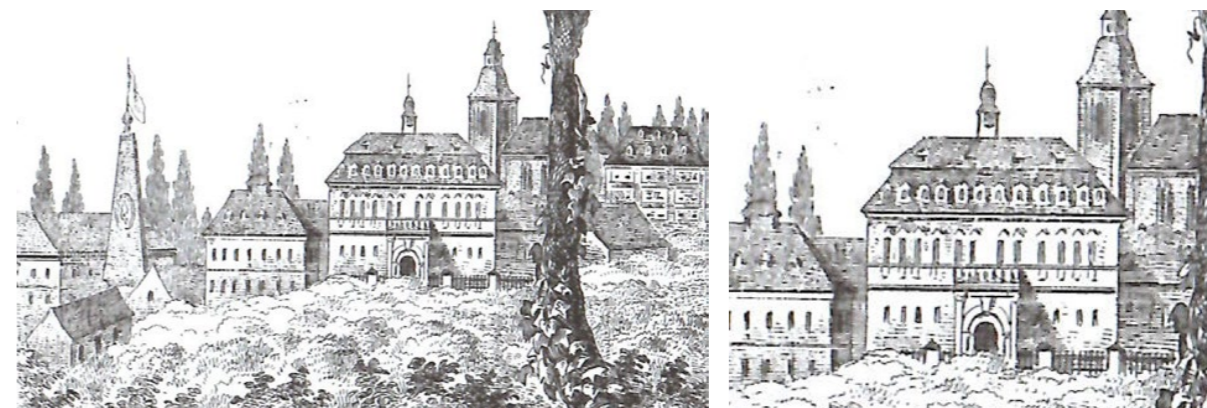
1816

Ernstova rytina veduty Zdíbského zámku a poplužního dvora z roku 1816 podle kresby F. K. Wolfa z roku 1815, zobrazující již barokně-klasicistně přestavěný zámek s mansardovou střechou, věžičkou i hodinami.

1833

Kresba Zdice se zámeckým areálem, kostelem, sýpkou, pivovarem a dalšími hospodářskými budovami, vydaná roku 1836.

1833

Císařské otisky stabilního katastru (1842). Zobrazený i přístavek na západním průčelí.

Císařské otisky stabilního katastru

Detail zámku a hospodářského dvora

1871

Jednotliví podílníci - potomci Jiřího Ahsbaha - se spojili a prodali Zdice Josefu Stippergerovi. Ten je ale dlouho neudržel, a tak se majitelé opět v rychlém sledu střídali.

1875

Od rakouské hypoteční, kreditní a úvěrové banky, která zámek také krátce vlastnila, jej roku 1875 odkoupili manželé Martin a Marie Stejskalovi, jejichž rodina zámek vlastnila až do poloviny 20. století.

1891

Syn Martina a Marie Josef odkoupil podíl své sestry Františky a stal se tak jeho majitelem. Za jeho řízení ke statku patřil zámek s poplužním dvorem, pivovar a cihelna. Na statku se pěstovala především pšenice, ječmen, cukrovka a vařilo se tu pivo. Josef delegoval správu statku na správce, počátkem 20. století to byl Josef Košťál.

1925

Na počátku 20. let 20. století byl Josefu Stejskalovi statek zabaven a byla na něm provedena pozemková reforma. Vlastníkovi však poté bylo zpět přepuštěno 163 ha veškeré půdy včetně příslušenství, ve vlastnictví rodiny Stejskalů tak zůstal i zámek, poplužní dvůr a cihelna.

1948

Na základě zákona o revizi první pozemkové reformy byl celý statek Josefovým potomkům, mezi které byl rozdělen, zabaven a převeden do užívání státu. Nejprve sloužil potřebám Státního statku Ďáblice, především k bytovým a kancelářským účelům.

Stav zámecké budovy v roce 1974

Detaily zámecké budovy

1967

Mapa evidence nemovitostí (1964-1967) - patrné narovnaní původní císařské cesty z počátku 20. století, a s tím související demolice západního křídla poplužního dvora.

1978

Zámek byl převeden do užívání Českého hudebního fondu, nadále ale chátral. Kolem roku 1984 byl proto stržen rizalit při západním průčelí a i oba rizality na severním průčelí se zřítily.

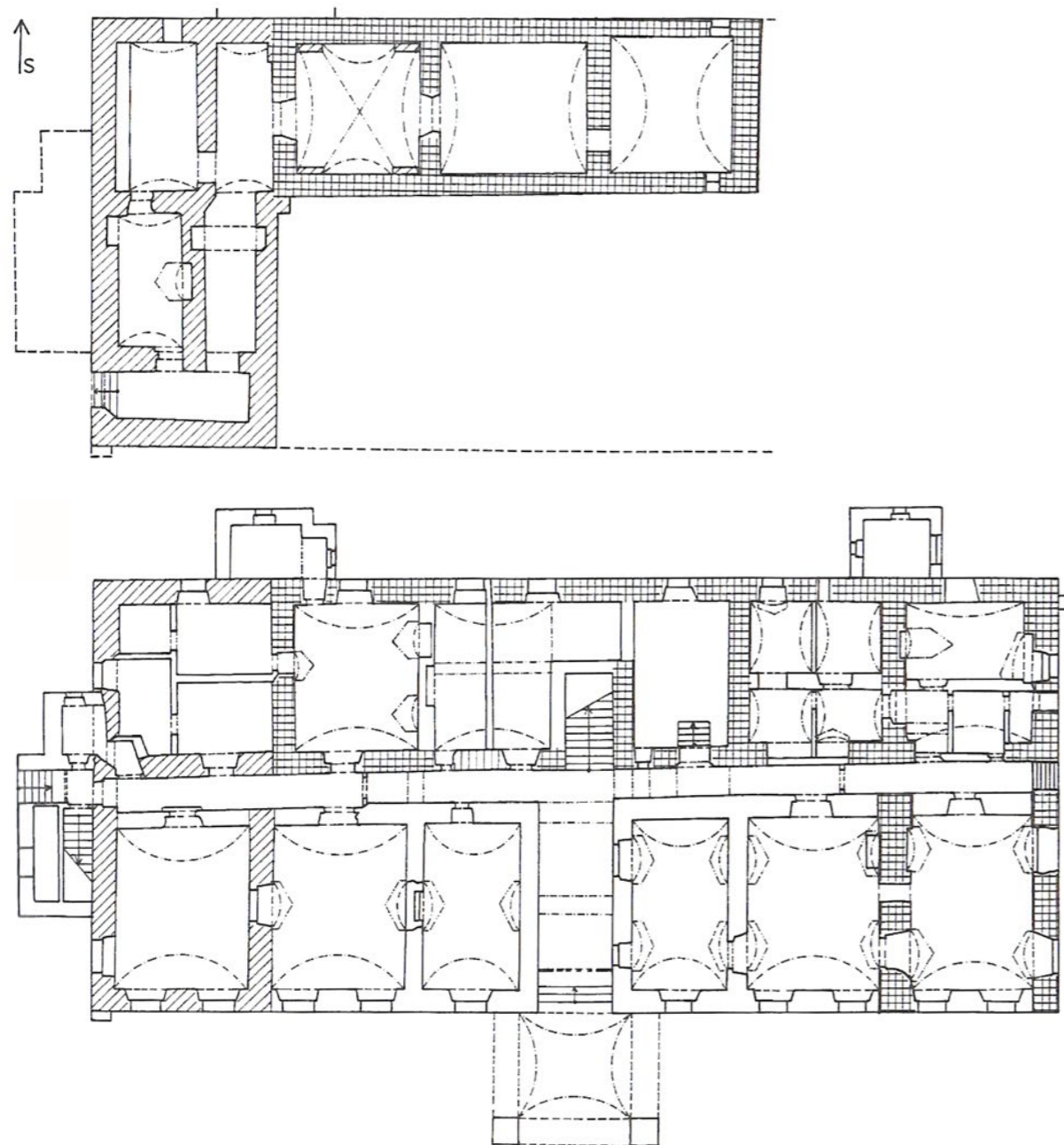
Pokračující chátrání zámecké budovy, stav 1990

1990

V restitučním řízení byl zámek v neutěšeném stavu s demoličním výměrem vrácen potomkům původních majitelů. Roku 1993 byl stržen krov v havarijním stavu a byla zbudována nová provizorní střecha. Byly také dozděny zřícené obvodové zdi severního průčelí.

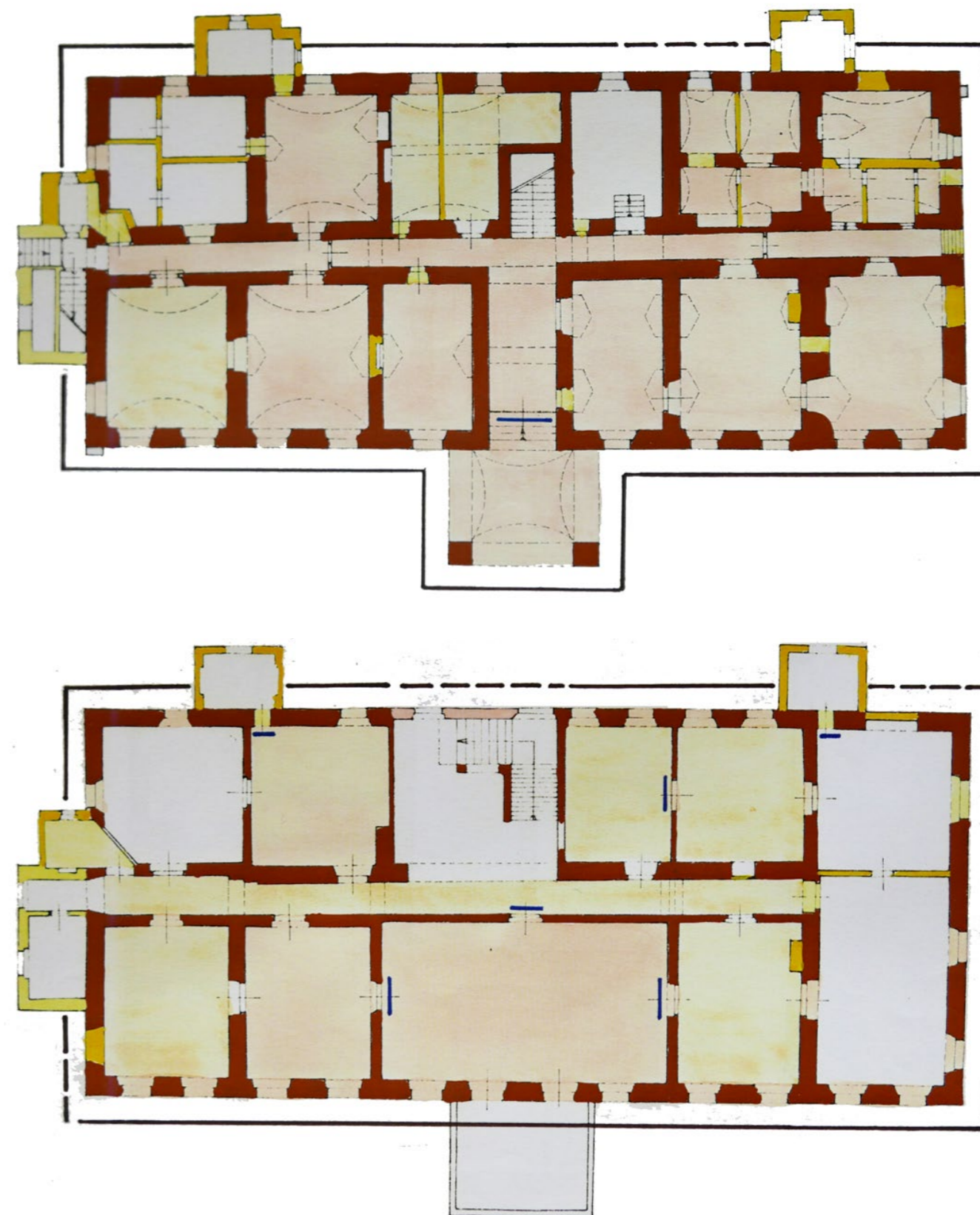

Starší stavebně historické průzkumy

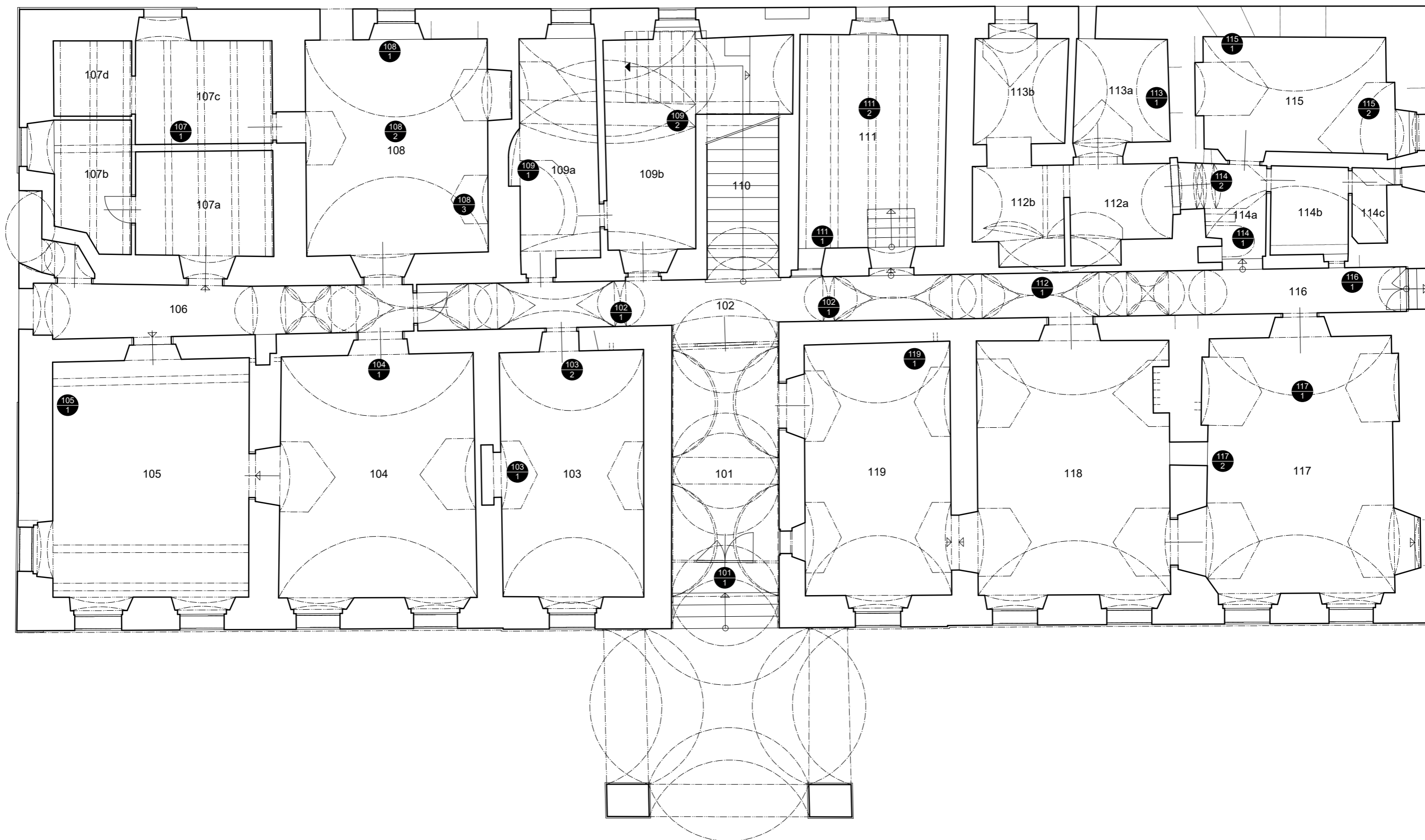
Analytické plány sklepů a přízemí od Jiřího Úlovce. Křížky označené zdivo vzniklé před rokem 1614, šrafované zdivo z poloviny 17. století, mladší zdivo neznačeno.

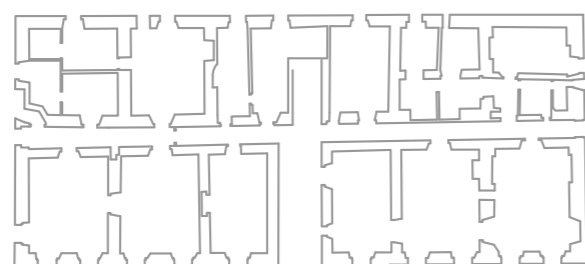
Stavebně historický průzkum zámku proběhl dvakrát. První, roku 1979, provedli za SÚRPMO Dr. M. Horyna a Dr. O. Mácha. Jak sami autoři v úvodu předestírají, archivní rešerše nebyla zcela uspokojivá a nalezená data se týkají spíše dějin panství, než samotného zámeckého objektu. Tento nedostatek doplnil ve druhém průzkumu J. Úlovec, v němž velice podrobně zdokumentoval vlastnické vztahy a střídání majitelů, v části o stavebním vývoji však spíše vycházel ze staršího stavebně historického průzkumu. Dohromady tato dvě díla dávají poměrně celistvý vzhled do dějin objektu, nicméně nové nálezy díky pokračující destrukci vnášejí do starších průzkumů nové otázky a mají potenciál je upřesnit. Jelikož starší průzkum neobsahoval grafické vyhodnocení dějin objektu, výchozím bodem byla kresba J. Úlovce, která odpovídá popisu ve starším SHP.

Stavebně historický průzkum z roku 1979 neobsahuje analytické výkresy stavebního vývoje, pouze výkres památkových hodnot. Přesto jsou tyto výkresy důležité, jelikož je na nich zachycen stav budovy před demolicí střechy a s ní spojenou destrukcí obvodových stěn patra a přístavků.

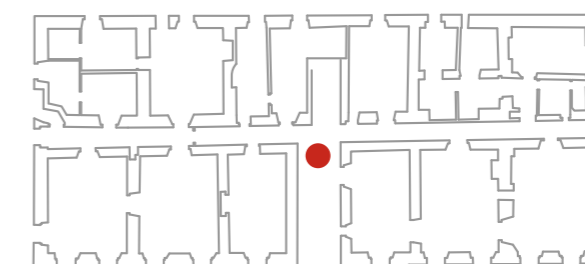
Soupis nálezoých situací přízemí

101
1

Klasicistní vstupní dveře druhé generace s použitím prvků staršího kování. Dveře jsou zapuštěné do interiéru do prostoru vstupní síně, aby dveřní křídla otvíravá v celé výši nekolidovala s klenbou a klenutým pasem v líci fasády. Subtilní prosklená konstrukce odpovídá úpravám kolem poloviny 19. století. Původní osazení dveří a jejich podoba zůstává otázkou, v ostění při líci fasády ani pod klenutým pasem nejsou stopy po osazení starších dveří. Výškový rozdíl exteriéru a interiéru je vyrovnaný čtyřmi schody, jejichž poloha může být druhotná. Velký zděný portikus díky výrazným nerovnostem terénu západně zřejmě nebyl využíván pro předjezd kočárů, schody tedy mohly být původně vysunuty z hmoty budovy pod portikus.

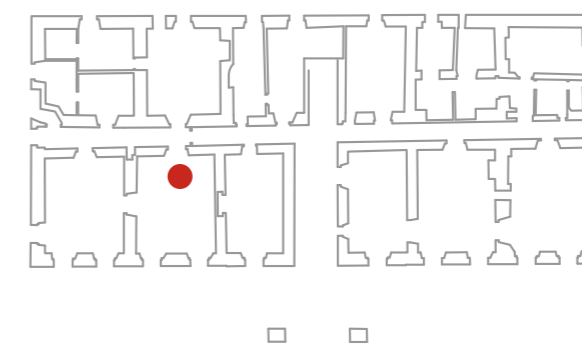
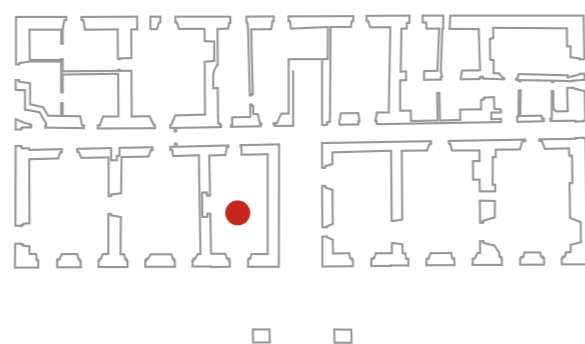

102
1

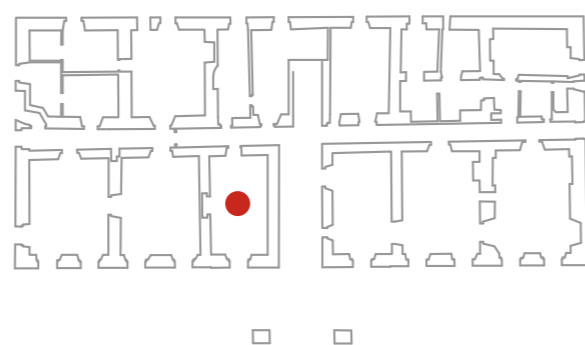
Podélná střední chodba byla zřejmě již v průběhu 19. století předělována příčkami a dveřmi. Kromě novodobých příček byly nalezeny v omítkách otisky dvojice starších příček pod pasy, oddělujícími střední část chodby. V severní dělicí zdi se dochovaly závěsy dveří uzavírajících schodiště.

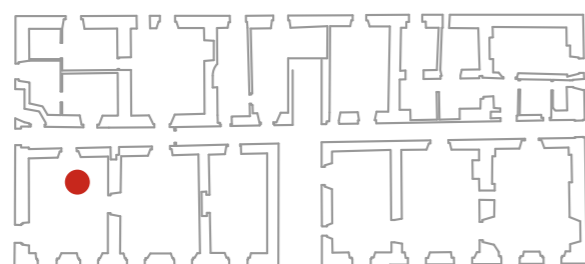
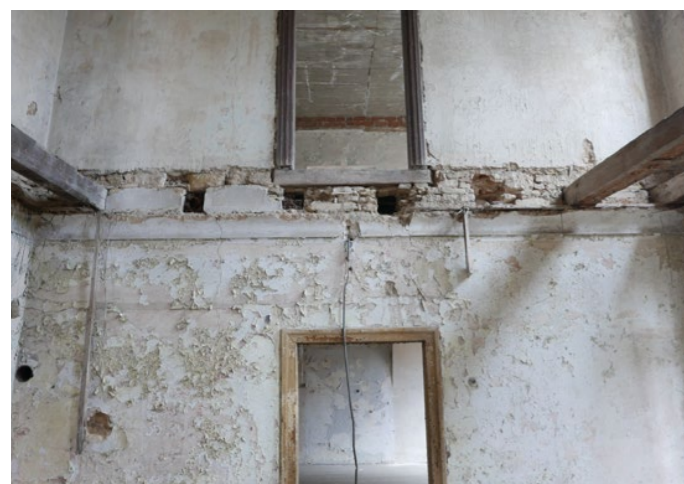
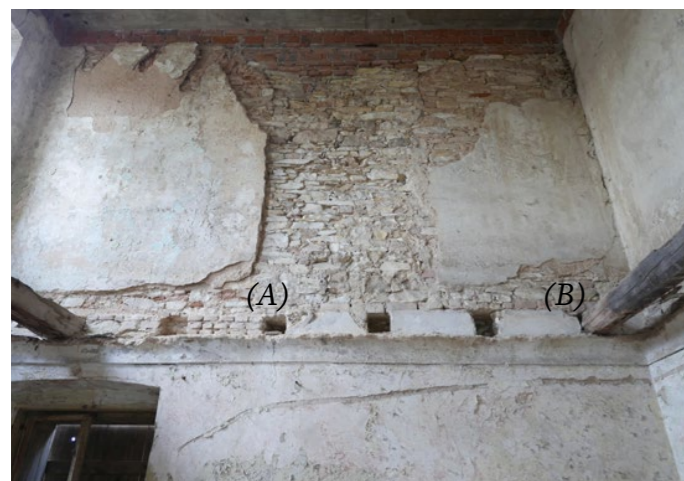
103
1 Novodobě zazděné klasicistní dveře s krabicovým zámekem do místnosti 104.

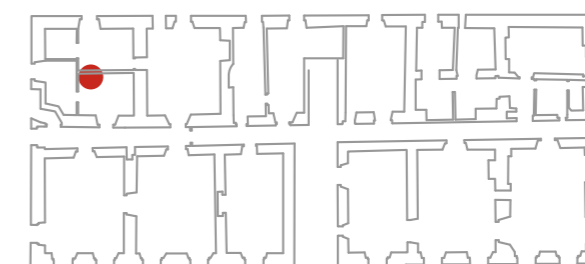
103
2 Pokoj původně nevytápěný - chybí příkladací otvory. Napojení na komín po polovině 19. století. Západně od komína druhotně přizdělá východní špaleta dveří do chodby 102.

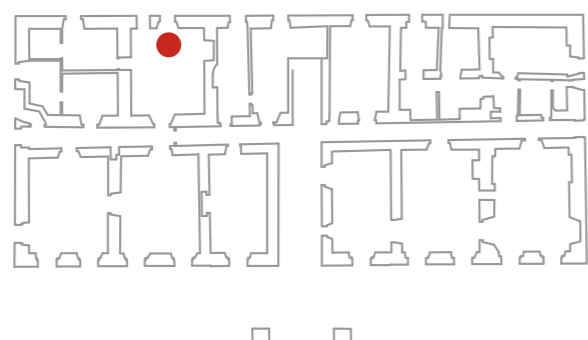
104
1 Šikmá spára nade dveřmi z místnosti 104. Souvrství omítek pod ni nezabíhá, jedná se zřejmě o starší vylehčovací pas, který je druhotně porušen záklenkem dveří. Nade dveřmi ze strany chodby 106 patrný záklenek odlišného tvaru než záklenek z místnosti 104, opět bez zabíhající omítky. Jedná se o pomocnou fázi při zdění - z kvantlíků vyzděný přibližný tvar pro uložení klenby (viz klenba ve vrátnici 119, klenba nad schodištěm 110), nikoliv o pozůstatek arkádové chodby, jak uvádí SHP z roku 1979.

105
1 Omítka mezi trámy a trámovými kapsami potvrzuje rozsah barokního rizalitu. Omítka končí přibližně 320 cm od severního kouta u čtvrté trámové kapsy (A). Jižněji již omítka nepokračuje, jedná se tedy zřejmě o vnitřní kout jižní obvodové zdi západního rizalitu. Severní dochovaný trám (B) je současný s omítkou, v jeho okolí není patrná žádná oprava. Trám je druhotně použitý, jeho nátěry končí přibližně 40 cm východně od uložení v západní obvodové zdi. Situace omítek a uložení trámů na východní příčné dělicí zdi je totožná, severní část zdi tedy lze zařadit do téže barokní fáze, jako východní obvodovou zeď západního rizalitu. Tomu odpovídá i souvrství barokních omítek v severní části západní stěny místnosti 104 (C).

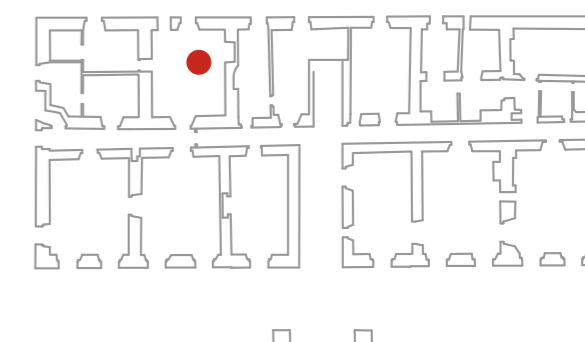
107
1 Místnost 107 s odhalenými trámy plochého stropu, druhotně podvléknutými průvlakem. Trámy jsou přesně opracované s okosenými hranami, s bílým vápeným nátěrem, souvrství omítek na všech stěnách zabíhá až do prostoru mezi zhlavími trámů. Místnost tedy byla opatřena dle dlabů na horních stranách trámů překládaným záklopovým stropem s odhalenými trámy, podhled až po polovinu 20. století, zřejmě v souvislosti s přepříčkováním místnosti. Podhled respektuje pouze svrchní vrstva nátěrů. V jihozápadním koutě je druhotně proražen vstup z chodby do dnes již strženého přístavku na západní straně. Se stavbou přístavku patrně souvisí úprava celé fasády, včetně zazdění průvlaků nad okno na západní obvodové stěně, tedy kolem poloviny 19. století (podrobněji viz Z4).

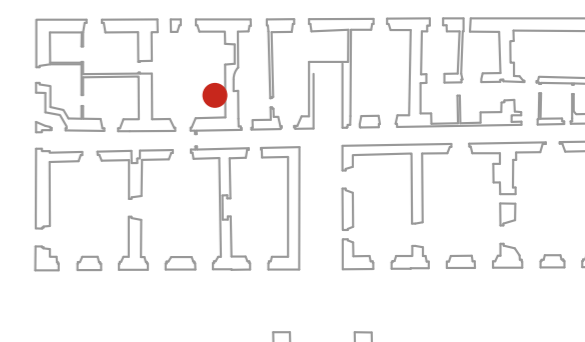
108
1 Upravené klasicistní okno - oprava zdiva v okolí patrná z exteriéru (viz severní fasáda S8). Východně druhotně proražený vstup do strženého přístavku se záchodem a záchodovou šachtou patra. Nad vstupem záklenek z tenkých cihel (viz severní fasáda S10). Východně od okna spáry po zazděném výklenku se zabíhajícím souvrstvím omítek pod zazdívkou. Náběh na parapet byl nalezen ve výšce 32 cm nad současnou úrovní podlahy.

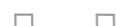
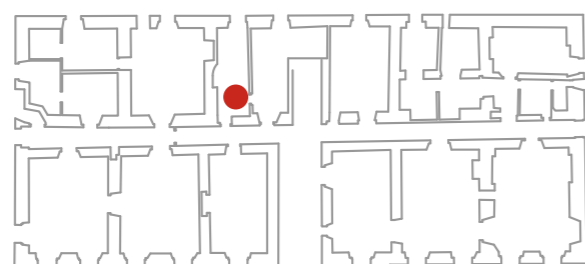

108
2 Klenba vyzděná z cihel klenaček formátu 16-16,5x7x24cm nasazená na starší zdivo.

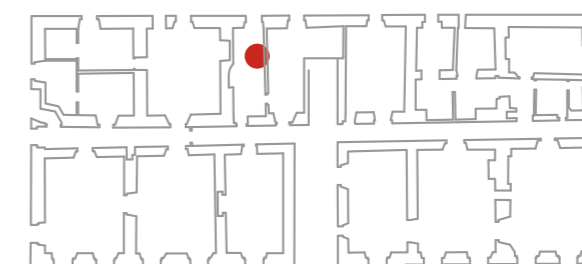

108
2 Několik generací příkladacích otvorů, severně příkladací otvor pece, obsluhované z vedlejší místnosti 109a (barokní kuchyně).

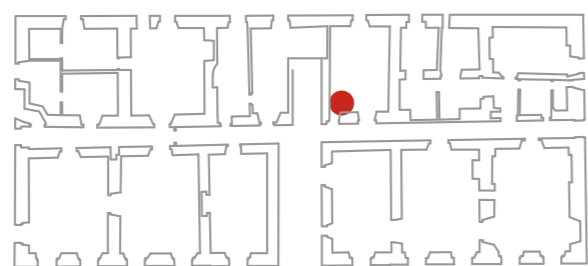
109
1

Podesta na vaření byla dle nálezové situace umístěna v jihozápadním koutě místnosti 109a. Podesta byla vsazena do zaobleného výklenku, druhotně proraženého při zvětšování pracovní plochy kuchyně ještě za dymného provozu. Severní polovina výklenku se dochovala dodnes. V několika fázích přestavěný komín nad topeništěm byl v polovině 19. století v rámci úprav na tahový provoz po zboření podesty dozděn až k zemi. Zevnitř má patrný záklenek a okosení, které zřejmě navazovalo na starší dymník.

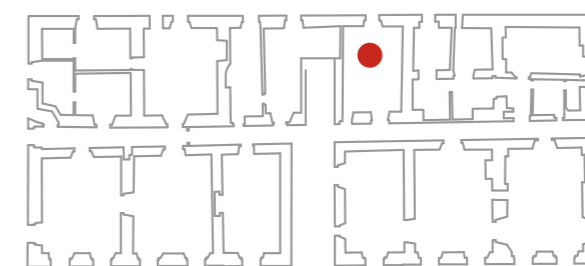
109
2

Schodiště vložené při velké barokně klasicistní přestavbě zámku (původní schodiště ve středním jižním rizalitu bylo na úkor vstupní síně zbořeno). Ruší starší klenbu v severní části klenutým pasem, vynášejícím výstupní rameno schodiště. Zaklenutí prostory v severovýchodním koutě vynáší schodišťovou mezipodestu. Vyzděná podesta v koutě je dle výškopisu vyhnutím se klenbě renesančního sklepa pod ní, stejně jako vyvýšená podlaha celé vedlejší místnosti 111. Před barokně klasicistní vestavbou schodiště byla místnost přibližně o 1,2 m východně širší, posléze byla stěna posunuta, což je patrné i z nestejných výšek pat klenby a špičky pětiboké výseče u východní stěny. Vedle podesty je severně umístěna kamenná výlevka, jejíž původní místo bylo zřejmě v severozápadním koutě místnosti 109a.

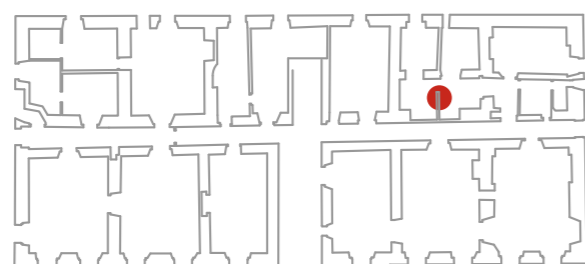

111
1 Okénko s mříží a dřevěným trámkovým nadpražím, náležící zřejmě k raně barokní nebo starší fázi, porušené barokně klasicistní vestavbou schodiště 110, při které byla přezděna západní příčná dělicí zeď (původní poloha zdi byla o přibližně 1,2 m západněji, nad stěnou suterénu). Dřevěný okenní rám se zbytky kování zabíhá pod omítku přezděné západní zdi. Nad okénkem nad úrovní stropních trámů zazděné prkno záklopu, nad ním do podélné dělicí stěny patra zazděn trámek, jehož smysl se zatím nepodařilo objasnit.

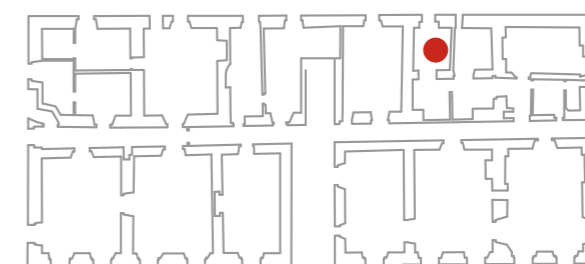

111
2 Trámy nad místností 111 pochází zřejmě z barokní fáze, kdy místnost sloužila jako spižárna. Situace uložení trámů jak na severní obvodové zdi, tak v jižní dělicí zdi není zcela čitelná a není možné určit, zda jsou trámy do zdiva druhotně vkopnuté. Na trámech bez okosených hran nejsou dochvány žádné nátěry, na straně druhého trámu z východu je ukotvení háku. Trámový strop byl opatřen podhledem (viz popis 1777 - spižárna s rákosovým stropem), zbytky prkenného podhledu se dochovaly pod oběma krajními trámy. K předpokládané úrovni podhledu jasně dobíhá svrchní souvrství omítek, mezi trámy však pokračuje spodní omítky, včetně nátěrů. Omítky v tomto prostoru respektují trámové kapsy.

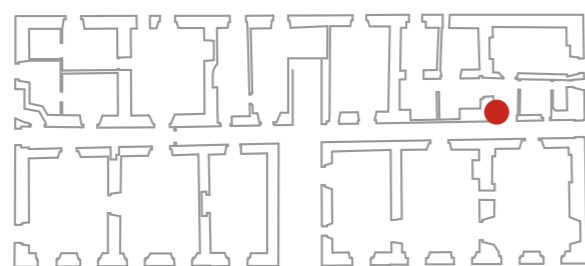

112
1 Druhotně probouraný zaklenutý otvor zřejmě v místě původního průchodu (pod východní výsečí klenby), patrný v omítce i ze strany chodby 116. Jako vstup mohl sloužit v barokně klasicistní fázi a později, novodobě byl zazděn tenkou příčkou. Se změnou způsobu vytápění pak souvisí probourání vstupního otvoru do místnosti 114a.

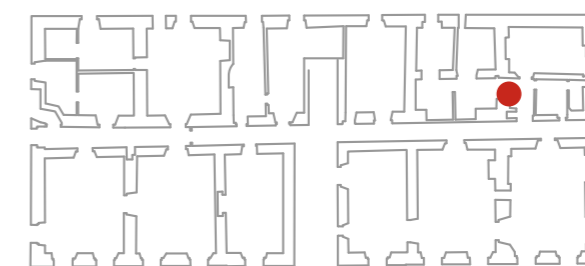
V sondě v podlaze v jihovýchodním koutě je patrné kamenné základové zdivo lícované se zdivem přízemí, od hloubky cca 80 cm pod současnou úroveň podlahy předstupuje a je nepravidelně vyzděné. Pod západní stěnou přibližně 20 cm od kouta je parná kolmá spára ve zdivu.

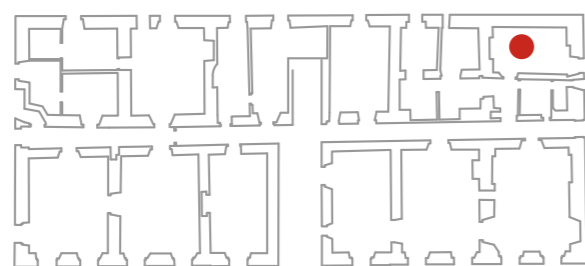
113
1 Souvrství omítek zabíhá pod výseč nad okénkem v severní obvodové zdi. Původně tedy byla místnost plochostropá. Příčka mezi 113a a 113b je novodobá, do místnosti se původně vstupovalo dveřmi v místnosti 113a pod pětibokou výsečí klenby. Dveře do místnosti 113b s rovným nadpražím bez stop po záklenku, bez výseče v klenbě jsou novodobě proražené. Ve východní příčné dělicí zdi jsou vidět spáry původního dveřního otvoru do vedlejší místnosti 115, druhotně zazděného vepřovicemi. Tyto dveře patřily nejpozději k fázi samostatného bytu, mohou ale být starším propojením komory a kuchyně (viz popis 1777).

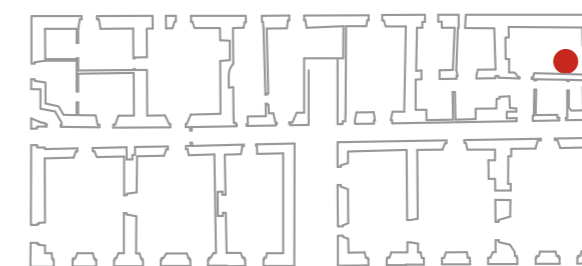
114
1 Pozůstatky černé kuchyně z období před barokně klasicistní přestavbou (po zrušení sala terreny), překryté mladšími úpravami na tahový komín v jihozápadním koutě. Se zbudováním tahového komína také nejdříve souvisí proražení vstupu z chodby. Ze západní stěny vybíhá východním směrem omítnutý zbytek nosného trámu dymníku. Ve vedlejší místnosti 114b obdélná oprava v klenbě s výrazným očazením, patřící ještě k černé kuchyni.

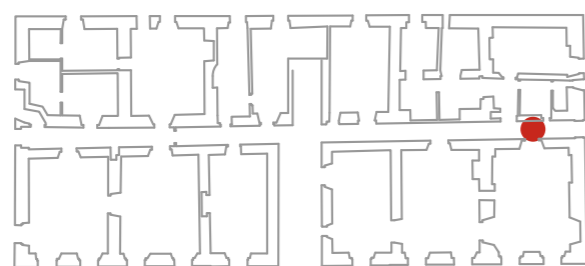
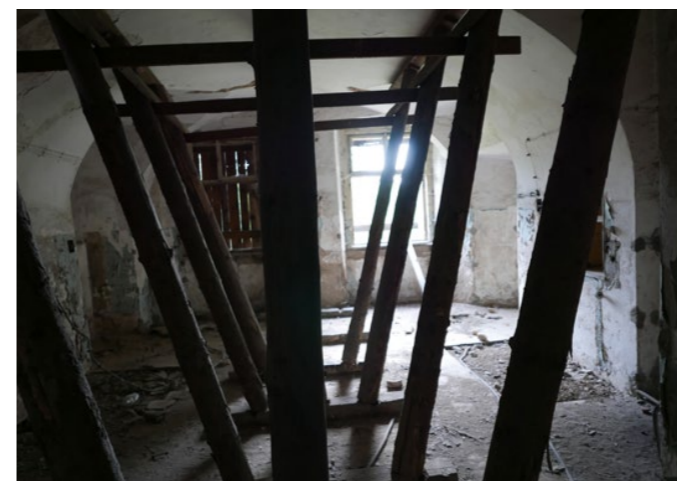
114
2 Pas napojující místnost 115 na komín ve 114 z doby, kdy místnosti 112, 113, 114 a 115 sloužily jako samostatný byt (vzhledem ke způsobu vytápění po polovině 19. století). Dveře do místnosti 115 tedy byly proraženy později, po odstranění kamen, jejichž pozice byla právě v místě nynějšího vstupu. Vstup byl možný dnes zazděnými dveřmi přibližně v polovině severní příčky.

115
1

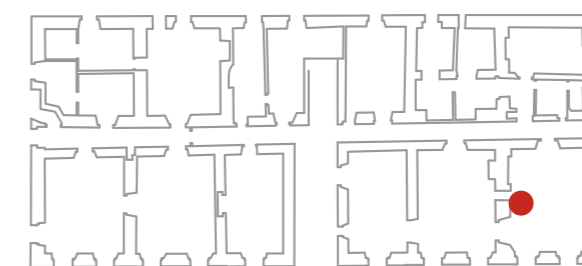
Na severní obvodové zdi západně druhotně proražené a opětovně zazděné dveře do barokního záchodového přístavku (viz situace na severní fasádě S2). Klenba místnosti 115 druhotně osekáná nad západní špaletou průchodu. Východněji druhotně zazděný (dveřní?) otvor se spárami probíhajícími až k současné úrovni podlahy, korespondující se spárami v exteriéru. Otvor je současný se severní obvodovou stěnou.

115
2

Klenba nad místností se ze situace u severního styku pětiboké výšece a obvodového zdiva zdá být současná, mezi klenbou a východní obvodovou zdí je spára vzniklá hroucením východní zdi, omítka ale do spáry nezabíhá. Přesto byla místnost původně plochostropá (viz nálezková situace 204/1), zdá se tedy, že byla zeď v okolí okna před zděním klenby zevnitř přezděna, nebo zbavena souvrství omítek. Klenba je vyzděná z cihel klenaček formátu 24-25x6,6-7x16cm. U jižní špalety zabíhá omítka pod druhotně vestavěnou jižní příčku. V příčce zazděný průchod a okénko do místnosti 114 z doby kolem poloviny 19. století, kdy místnosti sloužily jako samostatný byt, zazdivka z novodobých tvárníc.

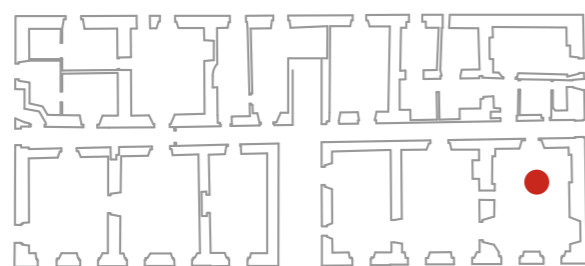

116 Spára s náběhem na oblouk východním směrem se zabíhající souvrstvím omítek s nátěry. Pravděpodobně zazděný oblouk z raně barokní fáze zámku se sala terrenou ve východním křídle. Svislá spára v klenbě patrná v místnosti 114b 25 cm od jižní stěny odpovídá celkové šířce klenutého pasu v tloušťce zdi. Pata záklenku je porušena druhotně probouraným okénkem do místnosti 114b.

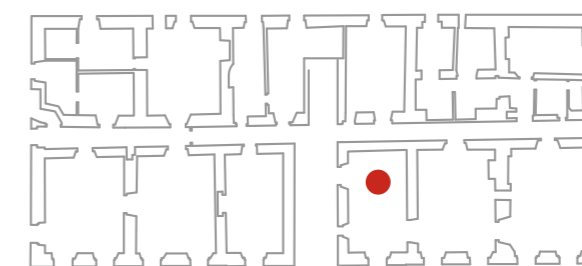

117 Zasypané sondy v podlaze zmiňované v SHP z roku 1979. Průzkum uvádí: *Ve středu místnosti při západní a východní stěně byly provedeny kopané sondy, na kterých se v době průzkumu ještě pracovalo. Podstatným nálezem těchto sond bylo zjištění základu zdi běžící kdysi příčně tímto prostorem. Základ zdi je lomový a má šířku cca 70cm. Jde patrně o dělicí zeď starší prostorové dispozice.*

Přesná poloha základu není známa, avšak vzhledem k malé šířce je vyloučené, aby se jednalo o obvodovou stěnu. Zároveň se základ ruší se zjištěnou polohou jižní obvodové zdi barokní trojkřídle dispozice zámku. Může se tedy jednat o pozůstatek renesanční dělicí zdi zámku, případně základ arkády běžící podél východního průčelí (arkáda pak měla šířku přibližně 4,5 m). Také to mohla být situace ještě starší, bez vztahu k renesančnímu sídlu. Skutečný význam tohoto nálezů bude však třeba interpretovat po opětovném odkrytí sond, případně archeologickém průzkumu.

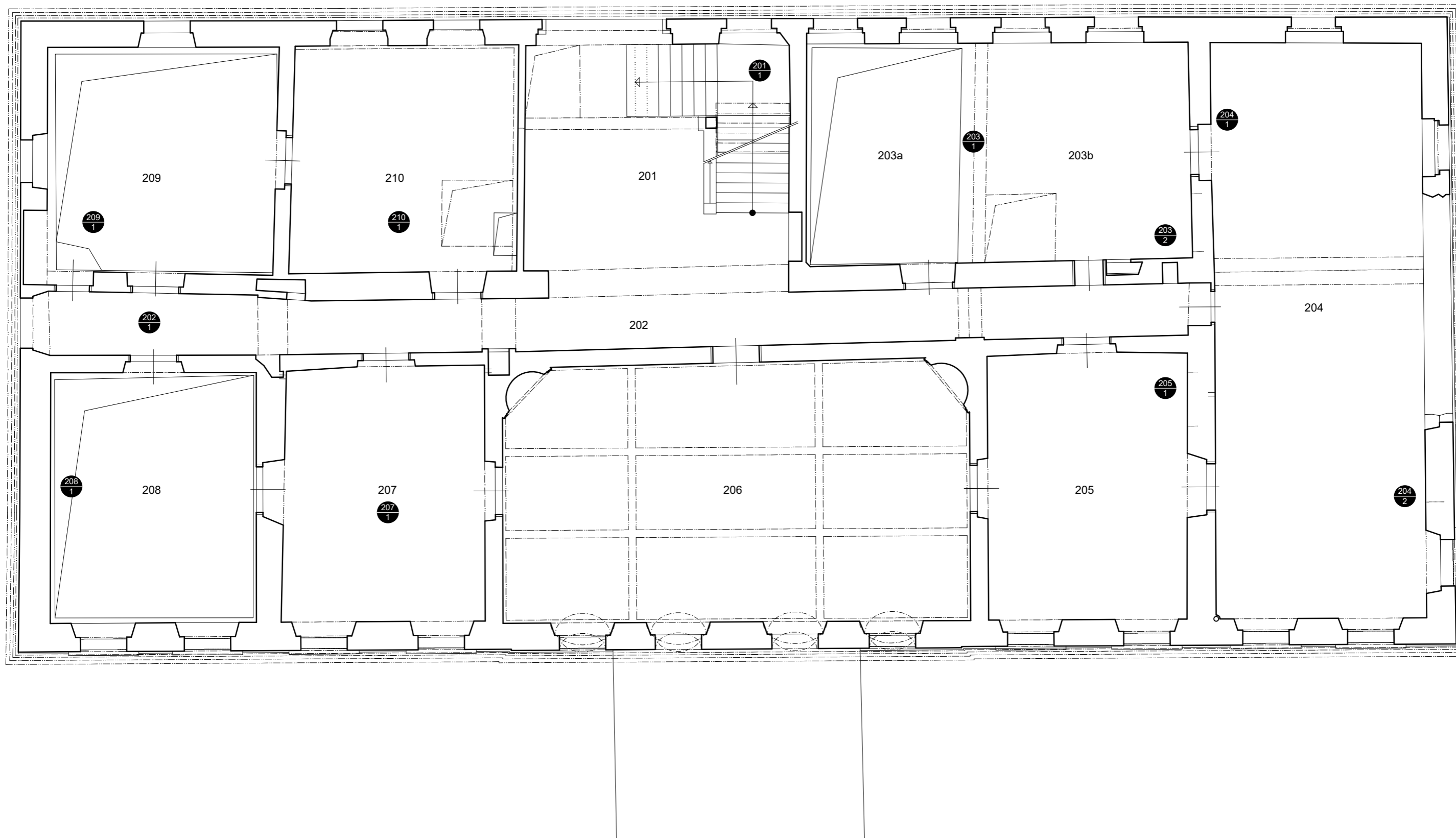
109
2

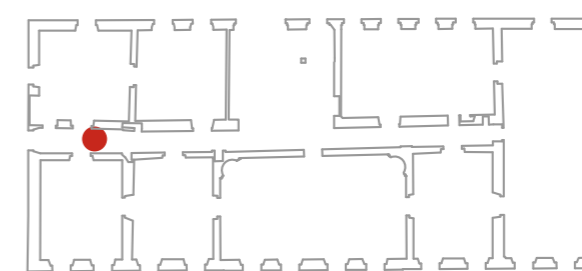
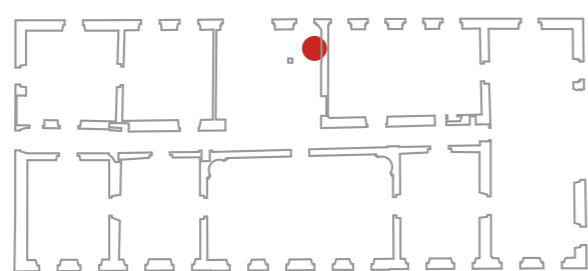
Klenba současná s klenbami z vedlejších místností 118 a 119 z barokně klasicistní přestavby zámku na přelomu 18. a 19. století je v místnosti 117 vestavěna pod starší trémový strop, jehož zbytky jsou patrné v trhlině ve vrcholu klenby v severní části místnosti. Předcházela jí zřejmě ještě jedna starší klenba (dle popisu z roku 1777 se zde nachází kvelb). Vrchol barokně klasicistní klenby se nachází jen několik centimetrů pod spodní stranou trámu uloženého ve východozápadním směru. První klenba na tomto místě, současná se zaklenutím místnosti 115, byla dle výškopisu přibližně o 20 cm níže, při barokně klasicistní přestavbě na ni ale nebylo možné navázat kvůli kolizi jižního čela s okny v pravidelně členěném průčelí. Také je patrné použití unifikovaného profilu ramenátů při zaklenutí celého jižního traktu.

117
1

Vrátnice původně nevytápěná - chybí starší příkladací otvory. Napojení na komín po polovině 19. století. Okénko s cihelným záklenkem do místnosti 101 současně se zdívem příčné dělicí zdi.

Soupis nálezových situací patra

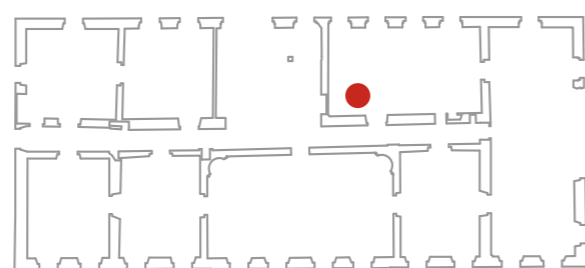
201
1 Cihelný oblouk v opukovém zdivu východní dělicí stěny pod čelem klenby nad podestou schodiště. Jedná se o vyzdění přibližného tvaru uložení klenby z kvantlíků, stejně jako v přízemí u vrátnice a na chodbě. Opukové zdivo je s obloukem i klenbou provázáno, celá stěna tedy souvisí s barokně klasicistní přestavbou. Uložení schodiště na dozděném pasu viz nálezořá situace 109/2. Kolize zdi s okénken spížírny v přízemí viz nálezořá situace 111/1.

202
1 Pod úrovní podlahy v násypu patrné stropní trámy přízemí uložené východozápadně, při barokně klasicistní přestavbě na chodbě podklenuté valenou klenbičkou. Poloha klenutého pasu východně od klenby v přízemí odpovídá prodloužení barokní, dříve východní obvodové stěny západního křídla.

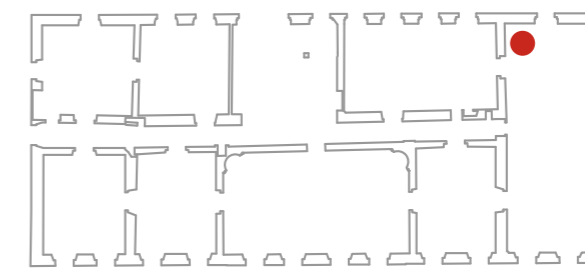
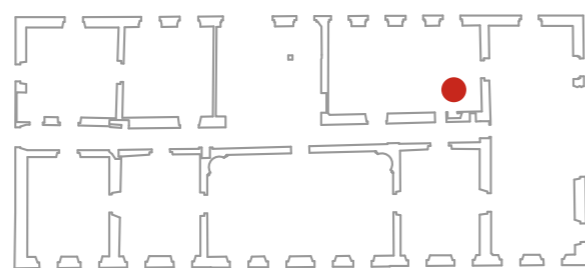

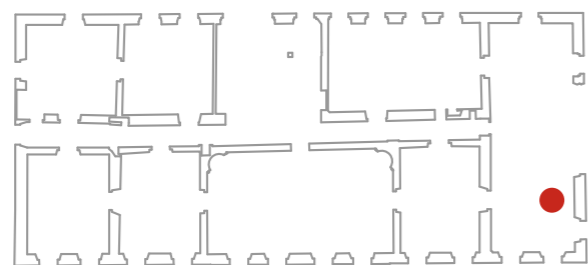
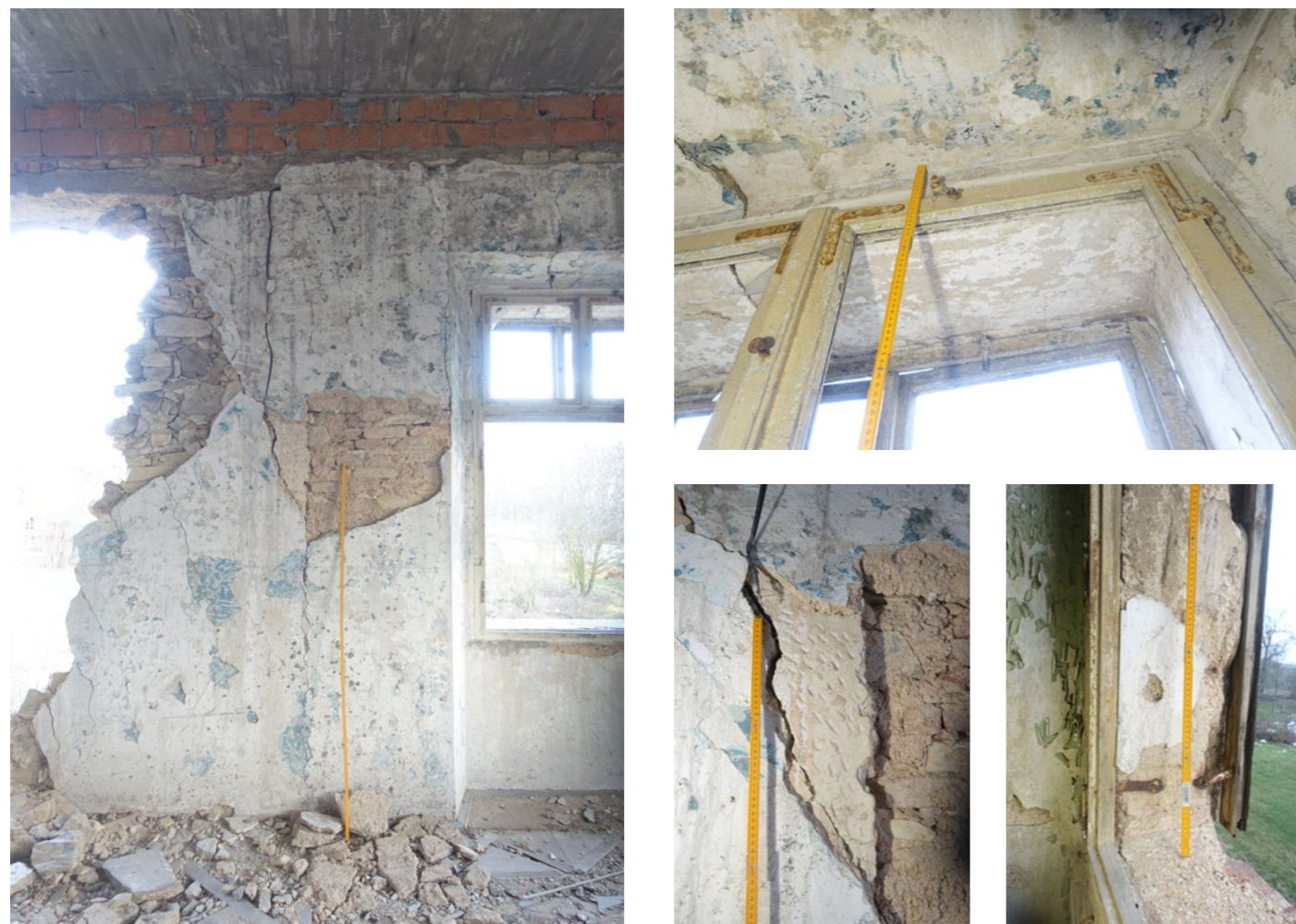
203
1 Zbytek souvrství omítek původní příčky pod současnou úrovní podlahy. Podlaha byla navýšena zřejmě na přelomu 19. a 20. století. Na západní stěně v omítce patrný zazděný dveřní otvor do místnosti 201.

203
2 Zazděná nika na kamna. Záklenek z cihel velkého formátu, zazdívka z vepřovic. Záklenky nad oběma dveřními otvory v jižní podélné dělicí zdi vyzděny rovněž z velkých cihel. Oba vstupy druhotně upravovány a zmenšovány.

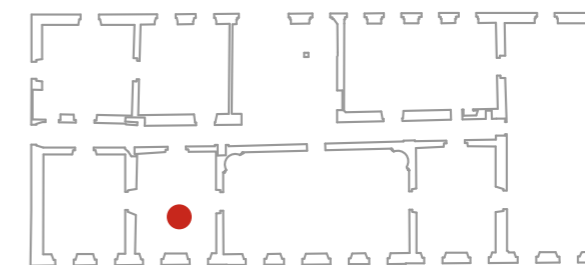

204
1 Pod příčnou dělicí zdi dřevěná kleština, pod ní trémové kapsy s omítkou v mezilehlých prostorech (pozůstatek plochého stropu nad sala terrenou). V úrovni severní podélné dělicí zdi střední chodby jizva po příčce, původně dělicí prostor na dva pokoje. Oba původní pokoje jsou napojeny na novější tahové komíny, avšak způsob vytápění jižního pokoje před zavedením pokojových tahových kamen není jasný.

204
2

Na východní obvodové zdi zevnitř patrná spára ve zdivu - vnitřní kout východního rizalitu (barokní podoba zámku před barokně klasicistní přestavbou). Na severní starší části dochované souvrství barokních omítek s pekovaním, jasně končící náběhem do prostoru ve stejné poloze jako spára ve zdivu.

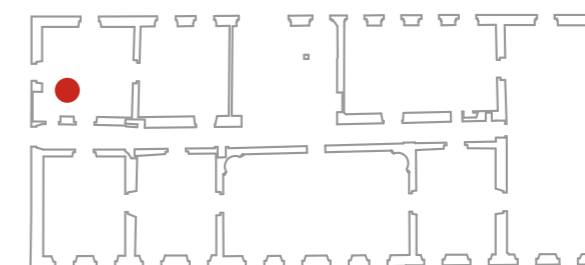
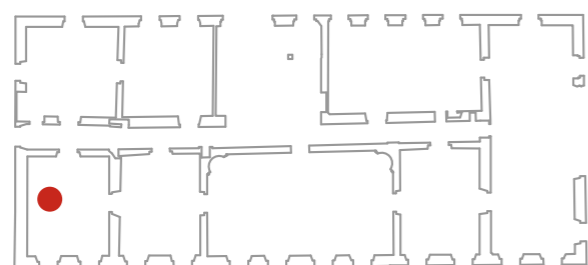
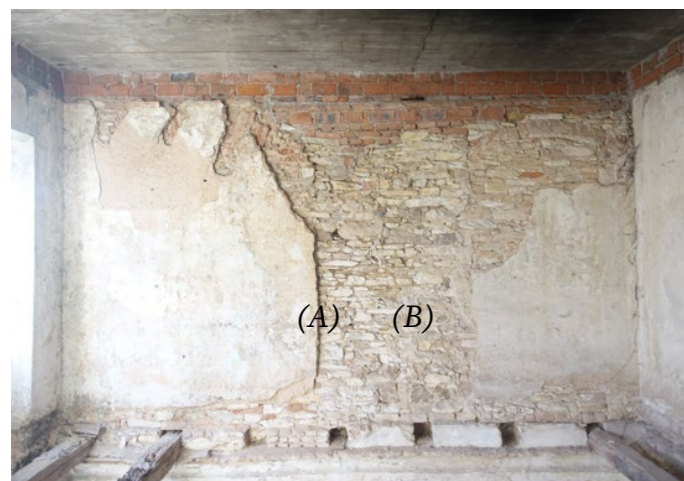
Jižněji okno z barokně klasicistní přestavby s druhotně použitým barokním kováním (viz východní fasáda V2). Rám i křídla jsou však stejné konstrukce jako okna jižní fasády. Okenní otvor je zvenčí rámován štukovou šambránou s ušima, odlišnou od oken na ostatních průčelích.

207
1

Otisk mladších kamen v omítce severovýchodního kouta s napojením na komín, v prkenné podlaze špunt po zrušení kamen.

Zárubně a závěsy dveřních otvorů na chodbu 202 a do místnosti 208 odpovídají pozdějším úpravám ve 2. polovině 19. století.

Druhá generace klasicistních oken na jižní fasádě, kování odlišné od kování v místnostech 206 a 205 - závěsy s kuželkovými konci, jiné kličky - výměna oken probíhala postupně.

208

1

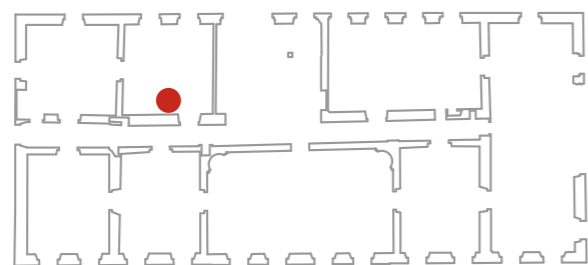
Na západní obvodové zdi patrný vnitřní kout původního rozsahu západního křídla v omítce (A). Omítka starší části je opadaná (B), omítka novější barokně klasicistní přístavby doléhá ostrou hranou u severní špalety jižního zazděného okna. Omítka je také soudržná na zazdívce severního okna.

Dvojice zazděných oken na západní obvodové zdi. Starší severní barokní okno se záklenkem z barokních cihel velkého formátu je zazděné opukovým zdivem (C). Klasicistní okno v přízděné části s vysokým záklenkem z plochých cihel se zazdívkou je překryté souvrstvím omítek (D). Severní pata záklenku neupraveně navazuje na starší zdivo.

209

1

V jihozápadním koutě novodobě zazděný průchod do přístavku kaple na západním průčelí, dle jizev v omítce oddělený od místnosti zalomenou příčkou, stejně jako v přízemí v místnosti 107. S příčkou vymezující vstup do přístavku souvisí druhotně probourané dveře v jihozápadním koutě z chodby 202. Jedná se o úpravu po barokně klasicistní přestavbě, jelikož do kaple, vystavěné dle popisu zřejmě v 80. letech 18. století, bylo po přestavbě třeba zřídit vchod z chodby. Východněji původní vstup do místnosti z chodby, zaklenutý velkými barokními cihlami, související s původním opukovým zdivem.

208
1

V jihozápadním rohu otisk širokého komína v omítce s výrazným očázením, vedoucího z kuchyně 109. Zdivo východní příčky je vyzděno z (druhotně použitých) klenaček.

Na prkenné podlaze zbytky skládaných parket.

Na jižní podélné dělicí stěně dvojice otvorů, oba zaklenuty cihlami velkého formátu, západní druhotně zazděný a překrytý souvrstvím omítek.

V severovýchodním koutě otisk zazděných dveří v tenké východní příčce do horní síně 201.

Západní průčelí

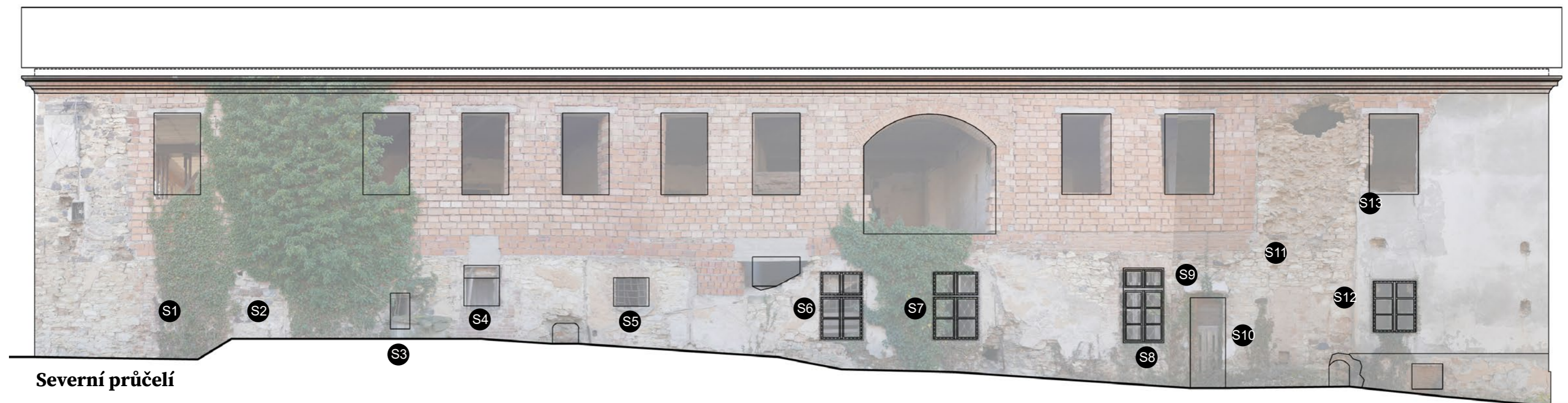
- Z1** Druhotně vsazený dřevěný průvlak podírající trámy nad místností 107, osazený do krátkého dřevěného trámku.
- Z2** Novodobě zazděný druhotně proražený průchod v patře do starší části přístavku - kaple, vybudované v 80. letech 18. století.
- Z3** Zbytek stěny starší části přístavku - kaple s omítkou navazující ze severu.
- Z4** Zbytek jižní stěny staršího patrového přístavku - kaple. Jižnější dvoupatrová část přístavku byla zbudována během první poloviny 19. století. Z archivní fotografie i popisu v SHP z roku 1979 je patrná odlišně profilovaná korunní římsa i zjevně odlišné výtvarné řešení od zbytku fasády z doby barokně klasicistní přestavby, zároveň je už přístavek vyobrazen na mapě stabilního katastru z roku 1842.
- Z5** Zazděné barokní okno. Okno bylo zazděno ještě před osazením klasicistních oken do líce fasády (na ostěních není přidána druhá drážka). Souvrství omítek zabíhá pod zazdívkou. Dochované souvrství barokních omítek s pekovaním.
- Z6** Zazděné barokní okno - nika, pak plenta z cihel na výšku. Okno bylo zazděno ještě před osazením klasicistních oken do líce fasády (na ostěních není přidána venkovní drážka). Souvrství omítek zabíhá pod zazdívkou. Na omítkové šambráně zbytky původní barevnosti fasády (tmavě červená). Okno bylo ještě v některé z barokních fází upravováno (okolí okna je vyzděno z cihel s nepravidelnou spárou k opukovému zdivu zbytku stěny).
- Z7** Zbytek otisku jižní stěny mladší části přístavku definované velikostí šmorce pod úrovní prvního podlaží a omítkovými hranami v úrovni zazděných oken přízemí.
- Z8** Šmorc - otvor ve zdivu pod úrovní podlahy přízemí, provazující zdivo hlavní budovy a přístavky z klasicistní fáze.
- Z9** Spára přizdění jižní části rizalitu při rozšíření a barokně klasicistní dostavbě zámku do současného půdorysného tvaru.
- Z10** Vkopnutá pata cihelného záklenku barokně klasicistního průchodu do sklepa do raně barokního zdiva.

Téměř celá severní část západní fasády patří k barokní fázi, tedy k zámku se třemi křídly na jižní straně, stejně jako zazděné okno v patře, jižně od střední chodby. Okno pod ním je druhotně upravené dle cihelné opravy v okolí, avšak s barokní šambránou, tedy již v pozdější barokní fázi. Oba okenní otvory byly zazděny ještě před osazením lícových oken. K průčelí byl dle dochovaného popisu a náčrtku z 80. let 18. století dostavěn patrový přístavek kaple. Při barokně klasicistní

přestavbě roku 1797 byla dostavěna jižní část obvodové zdi, z exteriéru ohraničená spárou, v interiéru patrná v opadené omítce. V dostavěné části byly současně vyzděny dva okenní otvory nad sebou, horní byl později zazděn (dle archivní fotografie z počátku 20. století zde byla ponechána omítková šambrána). Pod touto okenní osou byl zbudován nový vstup do sklepa. Ke kapli bylo později jižně přistavěno schodiště, jímž byla samostatně zpřístupněna mansarda.

Severní průčelí

- S1** Druhotně zazděné dveře - za všechny spáry ve zdivu zabíhají souvrství omítek. Záklenek souvisí s původním opukovým zdivem - nenese stopy po druhotném proražení otvoru. Spáry zazdívký korespondují s nalezenými spárami v interiéru v místnosti č. 115.
- S2** Druhotně zazděný v barokní fázi zbudovaný průchod do záchodového přístavku s omítkami zabíhajícími pod zazdívkou. Východně zbytek obvodové zdi přístavku, napojující se k opukové obvodové zdi pod úhlem přibližně 65°. Průchod byl tedy zkosený, vyhýbal se příčné dělicí zdi mezi místnostmi 115 a 113. To odpovídá zazdívkce otvoru v interiéru, která je oproti vnějším spárám posunutá o 37 cm východně. Cihelný záklenek otvoru je vyzděn z barokních cihel velkého formátu.
- S3** Druhotně proražené okénko do místnosti 113a se zkosenými špaletami zapravenými cihelnými plentami z cihel klasického formátu kladenými na ostro.
- S4** Spára ve zdivu 47 cm západně od západního ostění okénka do místnosti 113b. Od spáry východně celá stěna v přízemí kolem okna přezděná z cihel, záklenek porušený novodobým zásahem zděný z barokních cihel velkého formátu. Zdivo západně od spáry náleží k renesanční fázi výstavby po roce 1608.
- S5** Pozdně barokní kovaná mříž související s cihelnou opravou z tenkých cihel v okolí okénka do místnosti 111 (omítky bez porušení dobíhají až k mříži)
- S6** Kolem okna do místnosti 109b barokní omítka porušená druhotným osazením lícového okna, situace stejná jako u okna do místnosti 109a.
- S7** Okno do místnosti 109a. Pozdně barokní kovaná mříž (souvrství starších omítek porušené osazením lícového okna zabíhají k mříži). Lícové okno osazeno v drážce s patrným otiskem staršího lícového okna. Jedná se tedy o lícové okno 2. generace, pravděpodobně z období 1. republiky.
- S8** Druhotně vkopnuté klasicistní okno s vysekanými drážkami pro osazení lícového okna a s kovanou klasicistní nebo mladší mříží, replikou pozdně barokních mříží východně.
- S9** Zbytek zdiva východní obvodové stěny strženého barokního přístavku záchoda a šachty v úrovni přízemí.
- S10** Druhotně proražený vstup do strženého přístavku se záklenkem z tenkých klasicistních cihel.
- S11** Dřevěný trám - kleština související s barokním zdivem patra.
- S12** Množství oprav zdiva v místě strženého přístavku - záchoda a záchodové šachty.
- S13** Omítkový náběh k západní obvodové stěně strženého barokního přístavku záchoda a šachty v úrovni přízemí.

Střední část severního průčelí náleží zřejmě k nejstarší renesanční etapě výstavby po roce 1608. Zdivo je východně ohraničeno spárkou (S4), jeho přesný rozsah na západě je znejasněn několikerym přezdívaním. Při raně barokní přestavbě 1659 bylo jižně i západně průčelí do-
stavěno do současného rozsahu. Zároveň byla v některé z barokních fází přistavěna dvojice záchodových přístavků se šachtami. Okenní otvory byly druhotně upravovány v několika barokních i pozdějších fázích.

Východní průčelí

- V1** Odlišná profilace římsy než na jižní fasádě - dole přidána dvojice plochých výstupků imitující vlys, respektující šambránu okna v patře.
- V2** Okenní otvor z barokně klasicistní fáze velké dostavby zámku. Okenní výplň se tvarově shoduje s okny na jižní fasádě, je zde však druhotně použito zevní barokní kování (na oknech jižní fasády jsou již použity novější zapuštěné závěsy s kuželkovými konci). Šambrána s ušima a profilace parapetu se také neshodují s podobou oken na jižní fasádě.
- V3** Spára přizdění jižní části rizalitu při rozšíření a dostavbě zámku v barokně klasicistní fázi do současného půdorysného tvaru, vnitřní kout patrný v interiéru v patře.
- V4** Okenní otvor z barokně klasicistní fáze dostavby zámku, zazděný však zřejmě nedlouho potom, jelikož do ostění není vysekána drážka pro osazení druhého okna do líce fasády. Souvrství omítek však zabíhá pod zadržku. Především u severní špalety a v nadpraží se dochoval hladký omítkový rám.

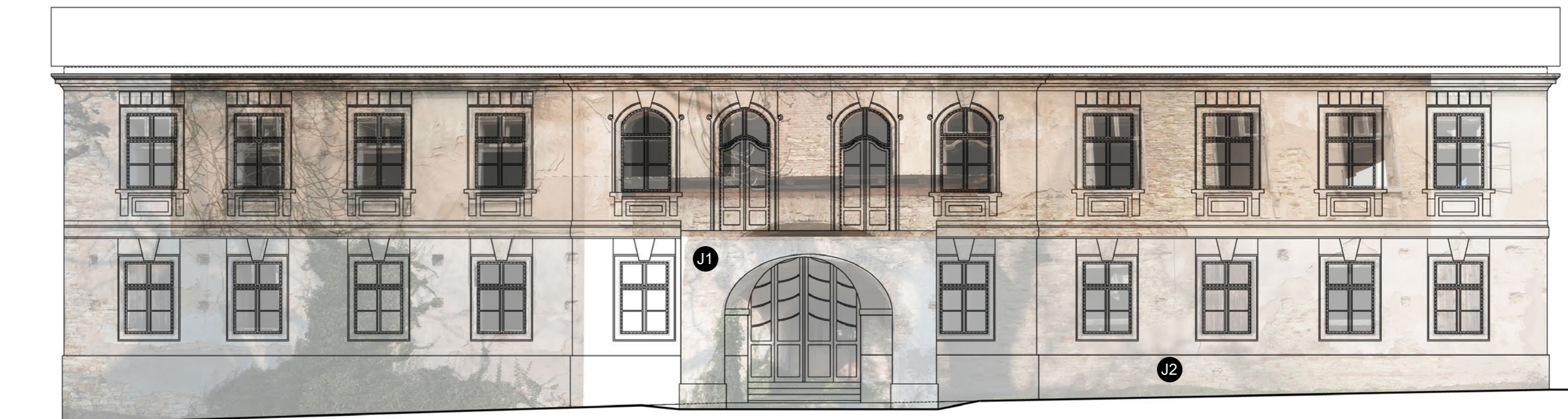
- V5** Jižní oblouk raně barokní sala terreny současný s opukovým zdivem obvodové stěny. Záklenek vyzděn z barokních cihel velkého formátu (9,5-9,7x14,5 cm). Pod druhotnou zadržku zabíhá souvrství omítek po celém obvodu. Zadržka byla provedena nejméně ve dvou fázích. Vnější zadržka tloušťky 30 cm na jižní straně oblouku je ve výšce přibližně 150 cm nad terénem předělena spárou s omítkovým náběhem na parapet. Severně zadržka končí hladce vyzděnou omítnutou špaletou s drážkou pro osazení okna (dveří?) na interiérové straně. Druhá zadržka má tloušťku 50 cm a je druhotná k exteriérové zadržce. V jižní části jsou na zdicí maltě přilepeny kusy bílého vápenného nátěru primární zadržky.
- V6** Druhotně probourané dveře do chodby 116 se záklenkem a špaletami vyzděnými z plochých cihel.
- V7** Severní oblouk zřejmě raně barokní sala terreny současný s opukovým zdivem obvodové stěny. Záklenek vyzděn z barokních cihel velkého formátu (9,5-9,7x14,5cm). Severní pata záklenku se zdá nepřesně dozděná, zbytek oblouku však nevykazuje známky druhotného vkopnutí, jedná se zřejmě o lešeňový špunt. Jižní pata oblouku je porušena nověji proraženým oknem do místnosti 114c. Spára oblouku končí v severní patě, níže je překryta mladšími opravami zdiva z cihel klasicistního formátu. Pod druhotnou cihelnou zadržkou oblouku opět zabíhá souvrství omítek. Okenní otvor je současný se zadržkou oblouku, tedy straší, než celková přestavba zámku na přelomu 18. a 19. století.

Severní část průčelí byla přistavěna k renesanční obdélné dispozici dostavěna jako východní křídlo trojkřídlé zámecké budovy. Raně barokní podoba průčelí z roku 1659 byla charakteristická dvojicí oblouků plochostropé sala terrena. Nedlouho poté však byla sala terrena zrušena, prostor zaklenut a oblouky zazděny. V obou zazděných obloucích byly vyzděny okenní otvory, které prosvětlovaly ba-

rokní kuchyni a kvelb. Při barokně klasicistní přestavbě byla doplněna jižní část průčelí s novou, třetí, okenní osou. Dveře do střední chodby byly probourány v některé z pozdějších fází v průběhu 19. století. Stejně tak okénko vedle původního severního okna, které prosvětlovalo kuchyň bytu, zřízeného zde přibližně v polovině 19. století.

J1 Výrazně předstupující portikus, současný s velkou barokně klasicistní dostavbou zámku. Paty klenutých pasů jsou přesně vsazeny do předem vyzděných kapes v obvodovém zdivu.

J2 Celá jižní obvodová zeď v přízemí i v patře vyzděna v rámci jedné stavební etapy (barokně klasicistní přestavba zámku). V opukovém zdivu jsou místy organicky zabudované mladší (klasicistní) ploché cihly.

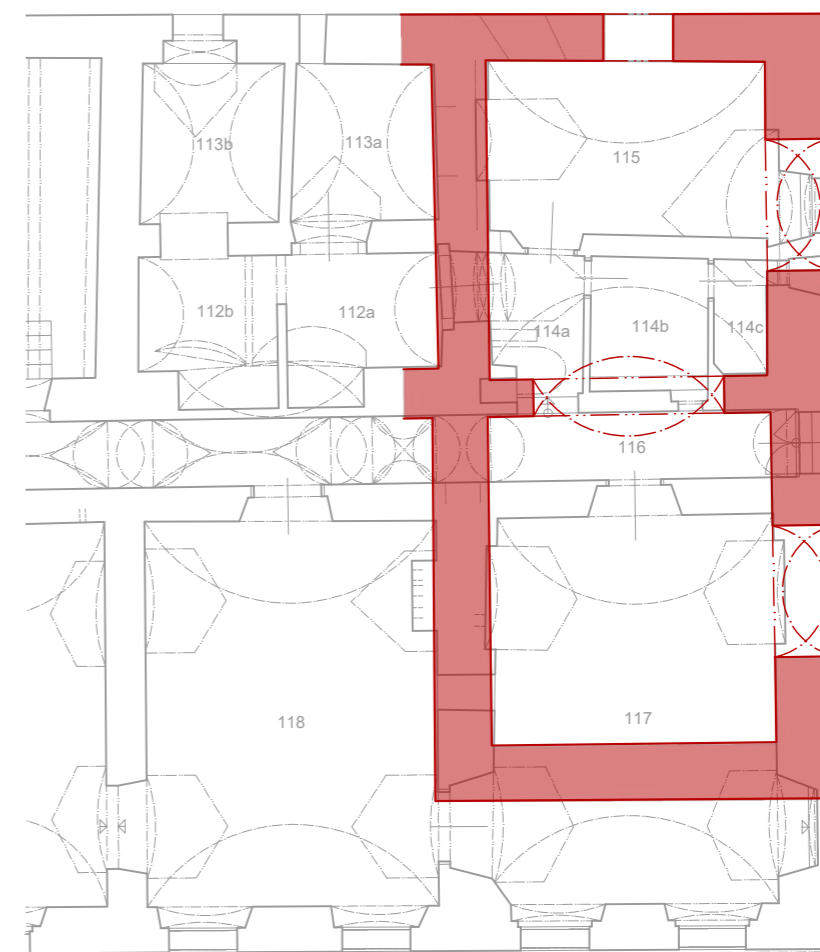
Jižní průčelí bylo celé vybudováno v rámci velké barokně klasicistní přestavby na počátku 19. století. Do současnosti nebylo výrazně upravováno, pouze byla vyměněna okna. Důležitou, avšak zatím neobjasněnou změnou byla výměna vstupních dveří a jejich vsazení do prostoru vstupní síně, stejně jako zapuštění schodiště až k líci fasády.

Časová osa stavebního vývoje Zdibského zámku

- po 1608** : Zdiby kupuje Mikuláš z Fichštějna, který si osvojuje přívlastek „na Zdíbech“. Pravděpodobně nechal vybudovat první renesanční tvrz, ze které se dodnes dochovaly sklepy a část severní obvodové zdi.
- 1659** : Roku 1659 kupuje Jan Jiří Radecký z Radče a na Uhřicích a v Třebenici za 1800 zlatých „ves Zdíby řečenou, na ten čas docela pustou“, o deset let je již prodává své manželce Voršile za trojnásobek ceny a v kupní smlouvě již zmiňuje tvrz. Po roce 1659 tedy zřejmě proběhla větší stavební akce, neboli raně barokní dostavba trojkřídlé budovy se sala terrenou ve východním křídle.
- 1700** : Po prodeji Zdib potomky Jana Jiřího se majitelé rychle střídají. Barokní úpravu zámku, spočívající především v přeměně sala terreny v užité prostory zatím nelze bez dendrochronologického průzkumu datovat. V úvahu přichází dvě delší období stability, totiž mezi lety 1700-1727, kdy Zdiby vlastní František Maxmilián Harman, nebo 1729-1763 s majitelem Janem Josefem del Curto.
- 1797** : Zdiby kupuje Rudolf Morzin. Zřejmě za jeho držby byl zámek významně přestavěn v barokně klasicistním slohu. V mezidobí od roku 1777, ze kdy pochází popis ještě barokní podoby zámku, totiž kvůli rychlému střídání majitelů není takto radikální přestavba pravděpodobná. Zároveň se dochovaly dvě kresby, starší z roku 1815, která zachycuje zámek již po přestavbě.
- 1811** : Roku 1811 prodal Rudolf Morzin Zdiby pražskému měšťanovi Jiřímu Ahsbahovi, který sám spravoval statek do roku 1850 a dále jeho dědicové až do roku 1871. Za jejich správy byly prováděny zřejmě drobnější změny (výměna oken, podlah, omítek). Před polovinou 19. století byl dostavěn dnes již zbořený přístavek na západním průčelí. Dispozice byly uzpůsobeny novému způsobu vytápění a starší komíny byly přebudovány na tahové. S tím souvisí i přeměna severovýchodních místností v přízemí na samostatný byt.
- 1875** : Od rakouské hypoteční, kreditní a úvěrové banky, která zámek také krátce vlastnila, jej roku 1875 odkoupili manželé Martin a Marie Stejskalovi, jejichž rodina zámek vlastnila až do poloviny 20. století. Stejně jako předchozí majitel zřejmě prováděli spíše drobné úpravy, výměny oken atd.

Raně barokní podoba východního křídla po přestavbě (patrně po roce 1659 za Jana Jiřího Radeckého) - Sala terrena.

S dochovaným zdívkem východního průčelí souvisí oba oblouky, pod jejichž zadržky zabíhá omítka (viz nálezková situace V5, V7) Ve zdivu severovýchodního nároží nejsou patrné spáry, lze se tedy domnívat, že východní křídlo bylo ke starší renesanční budově přistavěno najednou (spára je patrná až na úrovni místnosti 111 - nálezková situace S4, což koreponduje s rozsahem renesančních sklepů).

Obě prostory byly plochostropé. V jižní z nich se nad raně klasicistní klenbou dochovaly stropní trámy, nad severní jsou v dělicí stěně mezi místnostmi 204 a 203b pod úrovní podlahy dochovány trámové kapsy s mezilehlými omítnutými plochami.

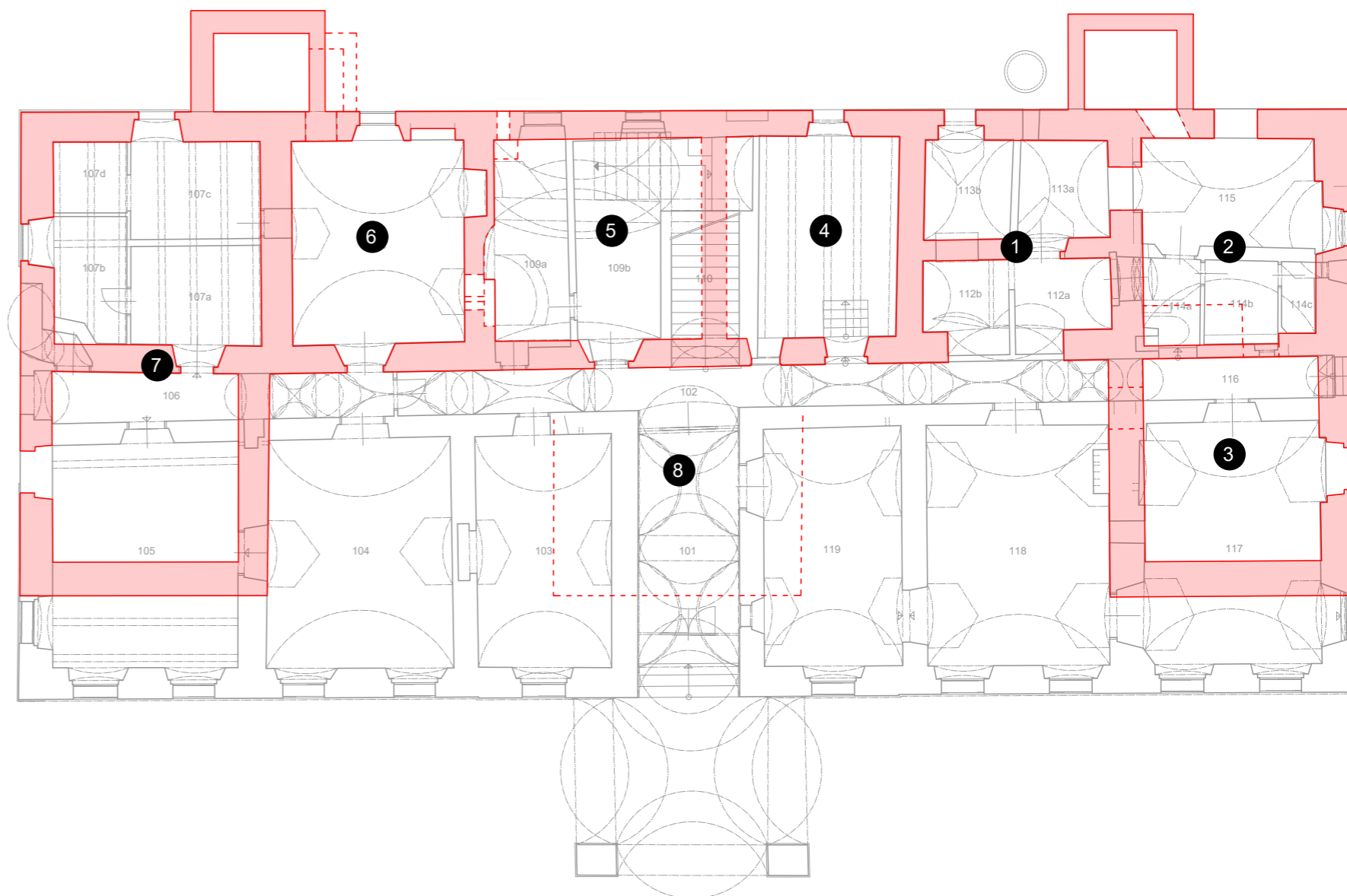
Místnosti byly odděleny zdí, ve které byl nalezen pozůstatek oblouku (nálezková situace 116/1).

Návaznost na další prostory zámku není zcela zřejmá, pravděpodobně ale byla jižní prostor sala terreny přístupná z arkádové chodby před jižním průčelím (její poloha se nepodařilo určit - viz nálezková situace 117/2).

V některé další barokní fázi byla sala terrena zrušena a místnosti využity jako kuchyně a kvelb (?). Severní kuchyně byla zaklenuta. Do oblouků na východní fasádě byla vsazena dvojice oken, oblouk v dělicí zdi byl zazděn a v jeho koutě byl zbudován dymník kuchyně. Podrobněji dále.

Rekonstrukce pozdně barokní dispozice před klasicistní přestavbou dle popisu z roku 1777.

- 1 **Klenutá místnost s komorou.** Vstup do jižní klenuté místnosti zvenčí (z arkádové chodby? její poloha se nepodařila zjistit) zřejmě pod jednou z výsečí na jižní kápi valené klenby. Na severu průchod do komory, která mohla ještě být plochostropá (nálezová situace 113/1). Z komory průchod do vedlejší kuchyně.
- 2 **Kuchyně.** V jihozápadním koutě pozůstatek dymníku, stopy očazení a spáry v klenbě. Vstup do místnosti nejspíše přes západní komoru, vstup z klenuté místnosti by se jen těsně vyhýbal dymníku, stejně tak vstup z jižního kvelbu. Původně plochostropá místnost po zrušení sala terreny podklenuta.
- 3 **Kvelb.** Původně plochostropá místnost sala terreny (podklenutá po zrušení sala terreny a znovu při barokně klasicistní přestavbě), zřejmě přístupná z arkádové chodby.
- 4 **Spížírna s rákosovým stropem.** Dle nálezových situací nebyla místnost nikdy zaklenuta, okénka na severní i jižní stěně mají utilitární charakter, navazuje na velkou kuchyni (dělicí stěna mezi kuchyní a spížírnou posunuta a přezděna při klasicistní vestavbě schodiště)
- 5 **Velká klenutá kuchyně.** Zaklenutá místnost s pozůstatkem podesty na vaření a dymníku, překrytého mladší vestavbou komína. Místnost byla před vestavbou schodiště východně kratší. Kamenná výlevka zřejmě do současné pozice přemístěna ze severozápadního kouta.
- 6 **Klenutá místnost pro služebnictvo.** Ve východní zdi několik generací příkládacích otvorů a otvor pece, související s podestou v kuchyni. Možné propojení s kuchyní dveřním otvorem na severu východní dělicí stěny, hlavní vstup z jihu.
- 7 **Dva špatné pokojíky s malou kuchyňkou.** Dvě plochostropé místnosti, stopy po kuchyni se nedochovaly. Přístup do jižní zřejmě z arkádové chodby a dále do severní místnosti stávajícím dveřním otvorem.
- 8 **Střední vpřed vyčnívající budova se schodištěm do patra.** Její podobu lze odhadnout pouze podle plánu vesnice z roku 1777, kde je naznačen celkový tvar budovy. Pro přesné vymezení jejího rozsahu je nutný archeologický průzkum.

„Vrchnostenský zámek neboli rytířské sídlo
Stojí uprostřed poplužního dvora, který ho obklopuje. Celý je vystavěn z kamene, dvě podlaží se třemi vpřed vyčnívajícími částmi, přičemž nad střední z nich ční dosti vyvýšená věž, pokrytá nahoře plechem a dole šindelem, na níž jsou umístěny železné hodiny zdobené mosazí ukazující čtvrt hodiny a celé hodiny. V přízemí poblíž vchodu ve střední části vpravo je klenutá místnost s komorou, kuchyně a kvelb pro služebnictvo, vlevo klenutá velká kuchyně se spížírnou a rákosovým stropem, vedle kuchyně klenutá místnost pro služebnictvo a zpět ještě dva špatné pokojíky s malou kuchyňkou, pod nimi pak nezbytný sklep s mlíčníci a studnou.
Ve střední vpřed vyčnívající budově je schodiště do druhého podlaží, v němž je vlevo a vpravo dohromady šest obytných pokojů, z nichž jeden v rohu je špalírovaný, a uprostřed velká tabulnice se dvěma komorami, vše s rákosovými stropy, dále přistavěná domácí kaple. Okna, dveře a kamna jsou většinou v dobrém stavu, některá však potřebují opravu. Celou budovu kryje šindelová střecha, která je však nedostatečná.“

Legenda grafického vyhodnocení SHP

- Renesanční zdivo (po 1608)
- Barokní přestavba se sala terrenou 1659
- Barokní změny dispozic (pol. 18. stol.)
- Přístavba kaple (80. léta 18. stol.)
- Barokně-klasicistní přestavba (1797)
- Dispoziční úpravy související se změnou vytápění a další do pol. 19. stol.
- Úpravy do pol. 20. století
- Novodobé úpravy

0 5m

Použité zdroje

Úlovec, J.: Tvrz a zámek ve Zdíbech u Prahy, Castellologica bohemia 8, ArÚ AV ČR a Společnost přátel starožitností, Praha 2008

Horyna, M., Mácha, O.: Zámek Zdiby, Stavebně-historický průzkum, 1. etapa: hl. zámecká budova, pivovar. SÚRPMO, Praha 1979

Zaměření

Skrbková, J., Maděra, M.: Geodetické zaměření zámku Zdiby, 2006

Atelier Kampa (Michálek, P.): Zaměření kolny, stájí

Atelier D plus (Vránová): Zaměření sýpky, kravína, stodol

Mapy

Stabilní katastr, archivní letecké snímky: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Vojenská mapování: <http://oldmaps.geolab.cz/>

Ortofoto, základní mapy: <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/?p=92>

Fotografie

Fotografie pořízené autorkou při přípravě práce

Fotografie poskytnuté doc. Ing. Michaelem Ryklem z průběhu průzkumu

Fotografie soukromého archivu majitelů objektu

